

Tanja Koivula
Joonas Peltonen
Jukka Mäkelä
Turvakotien työntekijät

Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen loppuraportti

Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja
suojatekijöiden arviointi turvakotityössä

RAPORTTI

Raportti 1/2021

Koivula Tanja, Peltonen Joonas, Mäkelä Jukka & Turvakotien työntekijät

Suojassa-hankkeen pilotointi- vaiheen loppuraportti

Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja
suojatekijöiden arviointi turvakotityössä

Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos

© Kirjoittaja(t) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Rodeo Oy

ISBN 978-952-343- 638-1 (verkkojulkaisu)

ISSN 1798-0089 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-638-1>

Helsinki 2021

Lukijalle

Tämä raportti on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttaman Suojassa-hankkeen pilottivaiheen loppuraportti. Vuosina 2019–2020 THL pilotoi ja tutki Suojassa (iRiSk) -menetelmää yhdeksässä suomalaisessa turvakodissa. Hankkeen tarkoituksena oli testata Suojassa-menetelmää ja arvioida sen toimivuutta suomalaisissa turvakodeissa.

Suojassa-menetelmän pilotointi turvakodeissa oli osa THL:n turvakotipalveluiden kehittämistyötä. Suojassa-menetelmän pilotointi Suomessa toteutettiin yhteistyössä Ruotsin iRiSk-menetelmän kehittämisestä ja tutkimustyöstä vastaavien henkilöiden kanssa. Suomi on ensimmäinen maa, jossa Ruotsin lisäksi menetelmää on testattu ja tutkittu. Hankkeen lähtökohta oli, että mikäli tutkimustulokset osoittavat menetelmän soveltuvan suomalaisiin turvakoteihin ja vahvistavan turvakodeissa lasten kanssa ja lasten turvaamiseksi tehtävää työtä, niin menetelmän käyttö laajennetaan kaikkiin suomalaisiin turvakoteihin. Lapsen kuuleminen ja hänen nostaminen keskiöön lähisuhdeväkivaltatyössä ja väkivallan ennaltaehkäisemisessä on keskeistä. Lapsen väkivaltakokemusten systemaattinen kartoittaminen on tärkeätä turvakotijakson aikana. Suojassa-menetelmän avulla turvakodin työntekijälle mahdollistuu tilaisuus keskustella lapsen kokemasta väkivallasta lähisuhteissa. Suojassa-menetelmän pilotointi onnistui hyvin kahdeksan turvakodin (N=9) ottaessa käyttöön kyseisen menetelmän pilotointivaiheen aikana. Kiitämme turvakotien henkilökuntaa, jotka sitoutuneesti ja innokkaasti osallistuivat Suojassa-menetelmän pilotointiin. Lisäksi haluamme kiittää Ruotsissa iRiSk -menetelmän kehittäneitä ja tässä hankkeessa tukeneita henkilöitä Maria Eriksson, Ole Hultmann ja Ulf Axberg.

Helmikuussa 2021,
Kirjoittajat

Tiivistelmä

Tanja Koivula & Joonas Peltonen & Jukka Mäkelä & Turvakotien työntekijät. Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen loppuraportti. Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja suojatekijöiden arviointi turvakotityössä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2021. 41 sivua. Helsinki 2021.
ISBN 978-952-343-638-1 (verkkojulkaisu)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on vastannut vuodesta 2015 lähtien lähisuhdeväkivallan uhreille tarkoitettujen turvakotipalvelujen järjestämisestä. Turvakotipalvelut ovat valtion rahoittamia ja THL toimii valtionapuviranomaisena. Lisäksi THL:n tehtäviin kuuluu turvakotitoiminnan ohjaus, arviointi, kehittäminen ja valtakunnallinen yhteensovittaminen. Vuonna 2020 turvakoteja on Suomessa yhteensä 29, kaikissa maakunnissa vähintään yksi. Turvakodeissa on Suomessa vuositasolla noin 5 000 asiakasta, joista noin 2 500 on lapsia. (THL 2020a.) Turvakodissa olevat lapset ovat joko kokeneet itse lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa tai ovat eläneet olosuhteissa, joissa on ollut lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa. Suomalaisissa turvakodeissa ei ole tällä hetkellä yhtenäistä työskentelytapaa, jolla kartoitetaan ja arvioidaan turvakodissa olevan lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja suojatekijöitä.

Vuosina 2019–2020 THL pilotoi ja tutki Suojassa (iRiSk) -menetelmää yhdeksässä suomalaisessa turvakodissa. iRiSk-menetelmä on Ruotsissa sosiaalityöhön kehitetty ja tutkittu kartoitus- ja tukimenetelmä tilanteisiin, jossa lapsi elää lähisuhdeväkivallan vaikutuksen alaisuudessa (Axberg ym. 2018). Menetelmä on suomennettu Suojassa-menetelmäksi. Suojassa-menetelmän pilotointi turvakodeissa oli osa THL:n turvakotipalveluiden kehittämistyötä. Suojassa-hankkeen tavoitteena oli yhtenäistää ja kehittää suomalaisissa turvakodeissa tehtävää asiakastyötä tuomalla puolistrukturoitu ja systemaattinen työväline lasten lähisuhdeväkivallan riski- ja suojatekijöiden kartoitukseen ja arviointiin. Tuloksissa nousi esille, että lähes puolet lapsista oli kohdannut vanhemman nimeämän väkivallantekijän kohdistamaa väkivaltaa. Lapset ja nuoret osasivat myös hyvin kuvata kokemaansa väkivaltaa sen moninaisissa ilmenemismuodoissa ja omaa toimintaansa näissä tilanteissa. Alustavat tutkimustulokset osoittavat Suojassa-menetelmän soveltuvan suomalaisiin turvakoteihin, joten se tullaan levittämään kaikkiin turvakoteihin Suomessa.

Avainsanat: lapsi, aikuinen, lähisuhdeväkivalta, riskinarviointi, turvakoti, väkivaltatyö

Sammandrag

Tanja Koivula & Joonas Peltonen & Jukka Mäkelä & Turvakotien työntekijät. Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen loppuraportti. Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja suojelejäiden arviointi turvakotityössä [Slutrapport för pilotskedet i projektet Suojassa. Bedömning av risk- och skyddsfaktorer för våld i nära relationer bland barn i skyddshemsarbetet]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 1/2021. 41 sidor. Helsingfors, Finland 2021.

ISBN 978-952-343-638-1 (nätpublikation)

Institutet för hälsa och välfärd (THL) har sedan 2015 ansvarat för att ordna skyddshemstjänster för offer för våld i nära relationer. Skyddshemstjänsterna finansieras av staten och THL är statsbidragsmyndighet. Till THL:s uppgifter hör dessutom att styra, utvärdera, utveckla och samordna skyddshemsverksamheten på nationell nivå. År 2020 finns det sammanlagt 29 skyddshem i Finland, och minst ett i varje landskap. Skyddshemmen i Finland har årligen cirka 5 000 klienter, varav cirka 2 500 är barn (THL 2020a.). Barnen i skyddshemmen har antingen själva upplevt våld eller hot om våld i nära relationer eller levt i förhållanden där det förekommit våld eller hot om våld i nära relationer. De finländska skyddshemmen har för närvarande inget enhetligt arbetssätt för att kartlägga och bedöma risk- och skyddsfaktorer för våld i nära relationer för ett barn i skyddshemmet.

Under 2019–2020 pilottestade och undersökte THL iRiSk-metoden i nio finländska skyddshem. IRiSk-metoden är en kartläggnings- och stödmetod som utvecklats och undersökts för det sociala arbetet i Sverige för situationer där ett barn lever under påverkan av våld i nära relationer (Axberg m.fl. 2018). På finska kallas metoden för Suojassa. Pilotförsöket med iRiSk-metoden i skyddshemmen var en del av THL:s arbete för att utveckla skyddshemstjänsterna. Syftet med iRiSk-projektet var att förenhetliga och utveckla klientarbetet i de finländska skyddshemmen genom att skapa ett halvstrukturerat och systematiskt arbetsredskap för kartläggning och bedömning av risk- och skyddsfaktorer för våld i nära relationer bland barn. Av resultaten framgick att nästan hälften av barnen hade utsatts för våld av en våldsutövare som angetts av en förälder. Barn och unga kunde också i hög grad beskriva det våld de upplevt i dess många olika uttrycksformer och sitt eget agerande i dessa situationer. De preliminära forskningsresultaten visar att iRiSk-metoden lämpar sig för finländska skyddshem, så metoden kommer att spridas till alla skyddshem i Finland.

Nyckelord: barn, vuxen, våld i nära relationer, riskbedömning, skyddshem, arbete mot våld

Abstract

Tanja Koivula & Joonas Peltonen & Jukka Mäkelä & Turvakotien työntekijät. Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen loppuraportti. Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja suojauskäytännön arviointi turvakotityössä [Final report of the Suojassa project pilot stage. Risk and protective factors of domestic violence against children – assessment in shelter activities]. National Institute for Health and Welfare (THL). Report 1/2021. 41 pages. Helsinki, Finland 2021.

ISBN 978-952-343-638-1 (online publication)

The Finnish Institute for Health and Welfare (THL) has been responsible for organising shelter services for victims of domestic violence since 2015. The shelter services are state-funded, and THL acts as a state aid authority. In addition, THL's duties include the steering, evaluation, development and national coordination of shelter activities. In 2020, there are a total of 29 shelters in Finland, at least one in each region. Finnish shelters house about 5,000 clients annually, around 2,500 of whom are children. (THL 2020a.) Children in shelters have either experienced or been threatened with domestic violence themselves or have lived in an environment with domestic violence or a threat of domestic violence. Finnish shelters do not currently have a uniform working method for mapping and assessing the risk factors and protective factors regarding domestic violence with regard to the children being housed in shelters.

In 2019 to 2020, THL piloted and studied the iRiSk method in nine Finnish shelters. The iRiSk method is a mapping and support method developed in Sweden for social work in situations where children live under the threat or influence of domestic violence (Axberg et al. 2018). The method has been translated as the Suojassa method in Finnish. Piloting the Suojassa method in shelters was part of THL's development of shelter services. The objective of the Suojassa project was to harmonise and develop customer work in Finnish shelters by introducing a semi-structured and systematic tool for mapping and assessing the risk factors and protective factors of domestic violence against children. The results revealed that almost half of the children had encountered targeted violence committed by a person named by the parent. Children and young people were also able to well describe the violence they experienced in its diverse manifestations and their own actions in these situations. Preliminary research results show that the Suojassa method is suitable for Finnish shelters and will therefore be introduced to all shelters in Finland.

Keywords: child, adult, domestic violence, risk assessment, shelter, violence prevention work

Sisällys

Raportti 1/2021.....	1
Koivula Tanja, Peltonen Joonas, Mäkelä Jukka & Turvakotien työntekijät	1
Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen loppuraportti.....	1
Lapsen lähisuhdeväkivallan riski- ja suojatekijöiden arviointi turvakotityössä....	1
Lukijalle	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	5
Abstract	6
Sisällys	7
Johdanto	9
Suojassa-menetelmä.....	10
Suojassa-menetelmän tutkimus osana kehittämistyötä	14
Suojassa-menetelmä turvakodissa olevan vanhemman kanssa	15
Suojassa-menetelmän käyttäminen turvakodissa olevan lapsen kanssa.....	15
Tutkittavat ja tutkimusaineiston kerääminen	16
Tutkittavien itsemääräämisoikeus ja informointi.....	17
Eettiset kysymykset	18
Suojassa-hankkeen erityispiirteitä.....	19
Tutkimuksen mahdolliset hyödyt tai haitat.....	19
Hankkeen käytännön toteutus eri vaiheissa.....	21
Hankkeen suunnitteluvaihe.....	21
Hankkeen toteutusvaihe.....	21
Hankkeen päättymisvaihe.....	22
Suojassa-hankkeeseen osallistuneiden turvakotien kokemuksia.....	24
Suojassa-hankkeen tiedonkeruu turvakoti Ykkösessä	24
Alku.....	24
Haastattelurungot.....	24
Haastattelutilanteet	25
Tieto.....	26
Panostuksen arvoinen	27
Turvakoti Kakkonen	27
Suojassa-haastattelut turvakotiin tulleille vanhemmille ja lapsille.....	28
Lasten ja nuorten haastattelut	28
Suojassa-menetelmän toteutus turvakodissa.....	29
Kokemuksia hankkeen eri vaiheista	29
Yhteistyö lastensuojelun ja moniammatillisen verkoston kanssa.....	29
Hyödyt ja haitat hankkeeseen osallistumisesta.....	30
Hankkeen aikana kerääntynyt tutkimusaineisto ja alustavat tulokset.....	31
Hankkeen aikana kerääntynyt tutkimusaineisto.....	31

Osatuloksia nuorten aineistosta.....	32
Osatuloksia lasten aineistosta	33
Osatuloksia vanhempien aineistosta	34
Pohdinta.....	37
Lähteet	39
LIITE 1	41

Johdanto

Aikuisten ja lasten kokemana lähisuhdeväkivalta on melko yleistä ja sillä on negatiivisia seurauksia sekä teon kohteelle että sitä todistaneelle (WHO 2013). Lapset ja nuoret, jotka todistavat vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa, joutuvat usein myös itse aikuisen käyttämän väkivallan kohteeksi. Ruotsissa 84 prosenttia lapsista ja nuorista, joiden vanhemmilla oli erimielisyyksiä koskien hänen asumista ja huoltojuutta, oli kokenut väkivaltaa (Jernbro & Jansson 2017). Lähisuhdeväkivalta määritellään niin, että sitä käyttävä henkilö on väkivaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan (THL 2020b).

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tulee pyrkiä tunnistamaan ja ehkäisemään mahdollisimman varhain, muun muassa kehittämällä tehokkaita riskinarviointityökaluja ja tukemalla riskissä olevia perheitä (Paavilainen & Flinck 2015). Näihin päämääriin on Ruotsissa kehitetty iRiSk-menetelmä (suomeksi Suojassa-menetelmä) riski- ja turvatekijöiden arvioimiseksi tilanteissa, joissa lapsi tai nuori elää lähisuhdeväkivallan tai sen uhan alaisuudessa. Suojassa-menetelmä pilotoitiin yhdeksässä suomalaisessa turvakodissa vuosina 2019–2020. Tavoitteena oli tarjota turvakodin työntekijälle menetelmä olennaisten tietojen keräämiseksi lähisuhdeväkivaltatilanteista. Tällä pyrittiin parantamaan työntekijöiden kykyä arvioida lapsen lähisuhteissa esiintyneen väkivallan luonnetta ja vakavuutta sekä sen vaikutuksia lapseen tai nuoreen. Turvakodin työntekijä laati yhteenvedon eli arvion lapsen tilanteesta ja tällä pyrittiin saamaan lapsen tilanteesta systemaattinen kokonaiskäsitys sekä tukemaan viranomaisia jatkoselvityksissä ja tarpeellisten suojelutoimien käynnistämistä.

Turvakotipalvelut on tarkoitettu henkilöille, jotka kokevat lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa. Turvakodissa asiakas saa välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Lähisuhdeväkivallan kohde on usein erityisen suojan tarpeessa, sillä hän on läheisestä ihmissuhteesta johtuen haavoittuvassa ja tekijästä jollakin tavoin riippuvaisessa asemassa. (THL 2019.) Vuonna 2019 valtion rahoittamissa turvakodeissa (n=29) oli asiakkaina 2463 lasta ja 2891 aikuista. Aikuisista asiakkaista naisia oli 91 prosenttia. (THL 2020a.) Turvakodeissa Suomessa ei ole tällä hetkellä yhtenäistä tutkittuun tietoon perustuvaa menetelmää arvioida turvakodeissa olevien lasten ja nuorten turva- ja riskitekijöitä. Suomessa parisuhdeväkivallan tunnistamiseksi on käytössä erilaisia strukturoituja lomakkeita suhteellisen kattavasti, mutta lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen ja siihen liittyvät arviointimenetelmät ovat vähäisemmät (THL 2018).

Poliisin ja muiden tilastojen perusteella, naiset ovat huomattavasti miehiä useammin lähisuhdeväkivallan uhreja (Tilastokeskus 2019). Suomessa jopa joka toinen 15 vuotta täyttänyt tai sitä vanhempi nainen, on kokenut fyysistä tai/ja seksuaalista

väkivaltaa puolison tai muun henkilön toimesta (FRA 2014). Naisiin kohdistuva väkivalta on miehiä useammin nykyisen tai entisen puolison toteuttamaa (Tilastokeskus 2019). Kuitenkin Keiskin (2018) tutkimuksessa naiset käyttivät perheissä fyysistä ja emotionaalista väkivaltaa kumppania ja lapsia kohtaan melkein yhtä paljon kuin miehet. Lähisuhdeväkivaltakäyttäytymiseen liittyvät usein ylisukupolviset perheväkivallan kokemukset (Keiski 2018).

Lähisuhdeväkivalta on usein perhesalaisuus. Yleensä lapset tai aikuiset eivät kerro lähisuhdeväkivallasta häpeän tai pelon takia. Lapset ovat myös huoltajalle uskollisia. Tämän vuoksi on suuri riski, että kukaan ulkopuolinen ei tiedä väkivallasta. Lapset, jotka todistavat vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa, joutuvat usein myös itse aikuisen käyttämän väkivallan kohteeksi. (Jernbro & Janson 2017.) Lapsiin kohdistuva väkivalta on usein piilotettua, näkymättömissä sekä aliraportoitu (WHO INSPIRE 2016). Kun lapsi kokee lähisuhdeväkivaltaa, tulisi hänen tilanteensa ja tarpeensa kartoittaa. Ruotsin *Hoidon ja hoivan tarkastuslaitos* (IVO 2019) raportoi puutteita koskien lasten kanssa tehtävää työtä sosiaalihuollossa, kuten se, että sosiaalihuollossa ei aina huomioida tai tutkita lapsen tilannetta lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Suomi sijoittuu tasa-arvo vertailussa muihin Euroopan maihin verrattaessa huomattavasti keskiarvon yläpuolelle, sijalle neljä (EIGE 2020). Tästä huolimatta Suomessa ja monessa muussa Pohjoismaassa esiintyy korkeita ilmaantuvuuslukuja naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan osalta verrattuna Eurooppaan kokonaisuudessa. Edellä kuvatusta ilmiötä käytetään myös nimitystä ”Pohjoinen paradoksi.” (Grazia & Merlo 2016.) Väkivaltaa tutkittaessa käsitteiden ja mittareiden moninaisuus vaikeuttaa tulosten vertailua. Lisäksi kansainvälisissä tutkimuksissa raportoidun väkivallan osalta vertailua maiden välillä vaikeuttaa erilaiset kulttuurilliset ja lainsäädännölliset eroavaisuudet (Annerbäck ym. 2010). Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa inhimillistä kärsimystä yksilöille sekä taloudellisia kustannuksia yhteiskunnalle. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kulut Euroopan Unionissa ovat 16 miljardia vuosittain (EU 2019).

Suojassa-menetelmä

iRiSk-riskinarviointimenetelmä on Ruotsissa lastensuojeluun kehitetty ja tutkittu puolistrukturoitu kartoitus- ja tukimenetelmä tilanteissa, jossa lapsi tai nuori elää lähisuhdeväkivallan vaikutuksen alaisuudessa. iRiSk -menetelmä on nimetty suomeksi Suojassa-menetelmäksi. Lähisuhdeväkivaltatilanteissa lapsi on voinut olla väkivallan kokijana tai todistajana, esimerkiksi todistanut huoltajien välistä väkivaltaa (Broberg ym. 2015). Ruotsissa menetelmää ovat kehittäneet useat yhteistyötahot: Göteborgin yliopisto, Karlstadin yliopisto, Örebron yliopisto, Uppsalan yliopisto, Mälardalensin korkeakoulu ja Ersta Sköndal Bräcke korkeakoulu. Ensimmäinen vaihe toteutettiin Ruotsissa vuosina 2012–2014 (Broberg ym. 2015), jatkotutkimus

vuonna 2017 (Axberg ym. 2018) ja viimeisin vaihe vuosina 2018–2020. Ruotsissa menetelmän kehittämistyön rahoittajana on ollut Sosiaalhallitus (Social Styrelsen). Suomessa Suojassa-hanke toteutettiin vuoden 2019–2020 aikana yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä ruotsalaisten menetelmän kehittäneiden henkilöiden kanssa. Hankkeessa yhteishenkilöinä toimivat Helena Ewalds (THL) ja Maria Eriksson (Ersta Sköndal Bräcke korkeakoulu). Suomalaiseen hankeryhmään kuuluivat: Jukka Mäkelä, Joonas Peltonen, Johanna Hietamäki ja Tanja Koivula. Ruotsalaisista henkilöistä mukana olivat: Ulf Axberg, Maria Eriksson ja Ole Hultmann. Hankkeen aikana kerätyllä aineistolla tullaan toteuttamaan kaksi väitöskirjaa Tampereen yliopiston tohtoriopiskelijoiden Heta Koskelan ja Tanja Simolan toimesta.

Tutkimukset osoittavat, että strukturoitu riskinarviointimenetelmä voi tukea lapsen tai nuoreen kohdistuvan väkivallan riskitilanteen tunnistamisessa ja määrittelyssä (Eriksson 2020). Eriksson korostaa myös lapsen ja nuoren oman äänen kuulemisen tärkeyttä. Aiemmissa väkivallan riskinarviointimenetelmissä puutteena on juuri ollut lapsen äänen kuuleminen. Jokainen lapsi kokee väkivallan yksilöllisesti riippuen useista tekijöistä, kuten väkivallan muodosta, lapsen iästä ja sukupuolesta, väkivallan ilmenemisen ajankohdasta ja lapsen suhteesta väkivallan tekijään (Eriksson 2017).

Suojassa-menetelmän tavoitteena on tarjota turvakodin työntekijälle systemaattista tukea olennaisten tietojen keräämiseksi uusiutuvaan tai pahenevaan vanhempienväliseen tai vanhemman ja muun lapsen lähipiirissä olevan aikuisen (esim. vanhemman kumppani) tai lapsen kohdistuvaan väkivaltaan liittyvistä riski- ja turvatekijöistä. Näin pyritään parantamaan turvakodin työntekijöiden kykyä arvioida lapsen lähisuhteissa esiintyneen väkivallan luonnetta ja vakavuutta sekä sen vaikutuksia lapseen. Suojassa-menetelmässä on viisi kartoitettavaa riski- ja turvatekijöiden osaluuetta: lapsen kohtaama akuutti riski, väkivallantekijän vaarallisuus, lapsen toiminta väkivaltilanteissa, lapsen riski- ja turvanäkökulma sekä lapsen kehitystä uhkaavat riskit. Näitä alueita kartoitetaan sekä lapsen että vanhemman haastattelussa, ja siten saadaan kerättyä turvan ja tuen tarpeen arvioinnin kannalta olennaisia tietoja. Suojassa-menetelmässä lapsen turvakotiin tulleelta vanhemmalta kartoitetaan häneen tai lapseen kohdistuvan tai todistaman väkivallan muoto (henkinen, fyysinen tai seksuaalinen) ja kesto kahden lyhyen lomakkeen avulla VMV (Vanhempaan kohdistuva väkivalta) ja VMB (Lapseen kohdistuva väkivalta). Näiden kautta arvioidaan, onko vanhemman syvällisemmälle Suojassa-riski- ja turvahaastattelulle tarvetta. Jos väkivaltaa esiintyy, vanhempi haastatellaan lomakkeella ”riski- ja turvahaastattelu vanhempi”, johon kuuluvat myös lomakkeet MARAK (Moniammatillinen riskinarviointi) ja UPP-F (Kasvatusmenetelmät – vanhempi), joka on ruotsalaisen tutkijatiimin kehittämä mittari arvioidessa vanhemman ankaria kasvatuskeinoja (Broberg ym. 2015). Vanhempaa pyydetään myös arvion perusteella täyttämään AUDIT (Alcohol Use Disorder Identification Test) -lomake. Lisäksi alle 9-vuotiaan lapsen vanhempaa

pyydetään täyttämään lapsen posttraumaattisen stressireaktion kartoittamiseksi YCPC -lomake (Young Children's Posttraumatic Checklist).

Turvakodissa olevan vanhemman lisäksi haastatellaan hänen 5-17-vuotiaat lapsensa. Turvakotiin tullut vanhempi ja hänen lapsi/lapset haastatellaan jokainen erikseen. ”Riski- ja turvahaastattelu -kyselylomake” on suunnattu lapsille ikäryhmittäin, 5-8-vuotiaiden sekä 9-17-vuotiaiden lomake. 9-17-vuotiaiden riski- ja turvahaastattelu sisältää myös lapsille kysymyslomakkeen aikuisten konflikteihin mukaan joutumisesta (IND-B) sekä kyselylomakkeet äidin (UPP-M) ja isän (UPP-P) kasvatusmenetelmistä. Näitä lomakkeita nuoremmat (5-8-vuotiaat) lapset eivät täytä. Haastattelun ja lomakkeiden kautta kartoitetaan lapsen ja nuoren kokemusta omasta turvallisuudestaan kokonaisuutena. Lomakkeiden kehittämistä ja sisältöä on avattua tarkemmin Broberg ym. (2015) julkaisussa.

Vanhemman ja lapsen vastausten perusteella laaditaan jokaisesta lapsesta yhteenveto, joka toimitetaan lapsen kotikunnan lastensuojeluun. Perusteet yhteenvedon toimittamiseen tulevat laista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki) sekä lastensuojelulaista. Yhteenvedon toimittaminen tulee lähtökohtaisesti tehdä asiakkaan suostumuksella. Mikäli asiakkaan suostumusta ei saada, voidaan yhteenveto toimittaa suostumuksen puutteesta huolimatta, jos lapsen etu sitä vaatii. Tietojen luovutukset tulee tehdä aina tehdä tapauskohtaisesti harkiten. Yhteenvedon tarkoituksena on tukea viranomaisia jatkoselvityksissä ja tarpeellisten suojele- ja tukitoimien käynnistämisessä. Yhteenvetoihin kirjataan turvakodin näkemys lapsen tilanteesta sekä lapsen tilanteen kannalta keskeiset asiat siten, että niissä tulee esille sekä turvakodissa lapsen kanssa olevan vanhemman näkemys että lapsen oma näkemys riski- ja turvatekijöistä. Suojassa-menetelmässä tehtävä haastattelu ei ole luonteeltaan oikeuspsykologinen. Se ei pyri samaan päämäärään kuin poliisin tai muun asiantuntijan tekemä esitutkintaa palveleva haastattelu. Sen tehtävä ei ole selvittää tosiasiatasolla, mitä on tapahtunut, vaan kartoittaa lapsen kokemusta väkivallasta. Turvakodin työntekijällä on kuitenkin velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, mikäli hänellä on syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaali- tai väkivaltarikosta. Arviointityökaluja, kuten Suojassa, tulisi käyttää ammattilaisen oman arvioinnin tukena niin, että työntekijä kykenee arviointityökalujen avulla kokoamaan strukturoitujen arviointilomakkeiden kautta saadut tiedot yhteen, kuten myös muun tiedon tapaukseen liittyen (Stanley & Humphreys 2014; Östberg 2014). Liian mekaanisia metodeja pelkästään käytettäessä, saatettaisiin heikentää ammattilaisen omaa arviointia tilanteesta, heidän luottaessaan voimakkaasti ennaltasuunniteltuihin kategorioihin ja raja-arvoihin, sen sijaan, että ammattilaiset luottaisivat omaan ammattitaitoonsa ja arviointikykyynsä.

Riskinarviointia tulee tehdä ainakin kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen arviointi koskee asiakkaan välitöntä vaaraa tai arviointia väkivallan tekijän vaarallisuudesta. Tämä näkökulma ei kuitenkaan yksin riitä lapsikeskeisessä riskinarvioinnissa. Lisäksi tulee arvioida lapsen ja nuoren kokemusta läheisistä ihmissuhteistaan

ja erityisesti turvallisuuden tunnetta niissä. Tämä näkökulma on keskeinen taattaessa lapsen oikeus suojeluun. Aikuisen tulee kuunnella lapsen ja nuoren huolenaiheita tarkasti ja tarjota niihin tukea. Kolmas näkökulma painottaa väkivallan seurauksia ja lapsen toipumisen tarvetta. Lapsi ja nuori voi tarvita monenlaista tukea käsitellessään väkivallasta aiheutuneita seurauksia. (Eriksson & Dahlkild-Öhman 2015.) Osana lapsen arviointia tulee kiinnittää huomiota myös pitkän aikavälin riskeille (Eriksson 2017). Suojassa–menetelmä on kehitetty, koska saatavissa olevat riskinarviointimenetelmät eivät sisällä kaikkia osa-alueita, jotka tulisi arvioida, kuten lapsen traumaoireet. Riskinarviointimenetelmiä, jotka soveltuisivat käytettäväksi sosiaalipalveluissa arvioitaessa asiakkaiden moninaisia lähisuhdeväkivaltatilanteita, on puutteellisesti.

Suojassa-menetelmän tutkimus osana kehittämistyötä

THL:n turvakotilaissa määritellyt tehtävät liittyvät muun muassa turvakotitoiminnan ohjaukseen ja kehittämiseen (Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 2014/1354). Turvakotipalvelun ohjauksen ja kehittämisen näkökulmasta on tärkeää, että turvakodeilla on käytössä tietoon perustuvia ja erityisesti turvakotityötä varten suunniteltuja ja muokattuja työskentelymenetelmiä. Turvakodeissa olevien lasten määrä on suuri. Vuositasolla lapsia on noin 2 500 ja lasten asumisvuorokausia kertyy noin 45 000 (THL 2020a).

Jotta turvakodeissa olevia lähisuhdeväkivallalle altistuneita lapsia pystyttäisiin parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan ja suojelemaan, tulisi turvakodeilla olla turvakotityöhön soveltuvia näyttöön perustuvia menetelmiä. Turvakodeissa Suomessa ei ole tällä hetkellä yhtenäistä tutkittuun tietoon perustuvaa menetelmää arvioida turvakodeissa olevien lähisuhdeväkivallalle altistuneiden lasten ja nuorten turva- ja riskitekijöitä. Suojassa-hankkeen tarkoitus on ollut vastata tähän tarpeeseen ja tuoda turvakodeille yhteinen menetelmä.

Suojassa-hankkeessa yhdistettiin tutkimus ja kehittämistyö. Hankkeessa tutkittiin Suojassa-menetelmän soveltuvuutta suomalaisissa turvakodeissa lähisuhteissaan väkivaltaa kohdanneille lapsille – lapsen, vanhemman ja työntekijän näkökulmasta. Hankkeen eri vaiheissa Suojassa-menetelmää muokattiin paremmin suomalaisiin turvakoteihin soveltuvaksi. Yhdeksässä turvakodissa Suojassa-menetelmää käytettiin sovittun ajan työmenetelmänä ja sen ohessa tehtiin tutkimusta, mutta vaikka asiakas ei olisi antanut lupaa tutkimukseen niin Suojassa-menetelmää käytettiin häneen kuitenkin työmenetelmänä.

Tutkimuksia väkivallan riski- ja arviointimenetelmien kyvystä ennustaa lapsen pahoinpitelyä tulevaisuudessa on vähän. Kuitenkin nykyinen tutkimustieto osoittaa, että strukturoidut riskinarviointimallit voivat tukea ammattilaisia erilaisten tilanteiden tunnistamisessa ja niiden arvioinnissa, joissa herää huoli lapsen turvallisuudesta. (Northcott 2012; Bartelink ym. 2017.) Tutkiminen ja arviointi tilanteissa, jossa lapseen on kohdistunut tai lapsi on kohdannut väkivaltaa lähisuhteissa, on monimutkainen prosessi. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että monet vanhemmat, tyypillisesti äiti, johon on kohdistunut puolison taholta väkivaltaa, jättää kertomatta väkivallasta ottaessaan yhteyttä sosiaalipalveluihin (Stanley 2011). Ammattilaiset tarvitsevat kuitenkin tietoa lapsen tilanteesta, jotta he pystyvät arvioimaan lapsen tilannetta perheessä ja arvioimaan mahdollisen uusiutuvan väkivallan riskiä. Tutkimusten mukaan väkivallan kohteeksi joutuneen vanhemman etsiessä apua ja tukea, heidän

lastensa tilannetta ei aina tunnista sillä laajuudella, kuin se pitäisi. Lapselle tulisi pystyä myös turvaamaan perushuolenpito sekä hänen tarvitsema tuki ja hoito väkivaltatilanteen jälkeen. (Shlonsky & Wagner 2005.) Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset kysyvät lapsen väkivaltakokemuksista perheessä usein vanhemmilta. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin tullut esille, että vanhemman ja lasten kertomusten yhdenmukaisuus perheessä tapahtuvan väkivallan osalta on suhteellisen alhainen, vaihdellen väkivaltatyyppin ja lapsen sukupuolen mukaan (Munro1999). Siksi on tärkeää kysyä ja kuulla erikseen sekä vanhemman että lapsen kertomusta väkivallasta.

Suojassa-menetelmä turvakodissa olevan vanhemman kanssa

Suojassa-haastattelussa esitettävät kysymykset ovat puolistrukturoituja eli puoliksi avoimia ja puoliksi ohjaavia. Tämän tarkoituksena on auttaa haastattelijana olevaa turvakodin työntekijää keskittymään väkivaltatilanteisiin ja niihin liittyviin kokemuksiin ja käsityksiin. Suojassa-menetelmä turvakodissa olevan vanhemman kanssa ja mahdollinen tutkimusprosessi eteni ”Suojassa riski- ja turvahaastattelu prosessi turvakodissa” kuvatulla tavalla (Liite 1). Vanhemmalta pyydettiin myös kirjallista palautetta Suojassa-menetelmästä heti hänen haastattelun jälkeen. Mikäli vanhempi ei antanut suostumusta tutkimukseen, voitiin Suojassa-menetelmää silti käyttää työmenetelmänä. Vanhemmalta, joka oli antanut suostumuksensa tutkimukseen, tiedusteltiin myös mahdollista suostumusta seurantahaastatteluun. Seurantahaastattelu toteutettiin kuuden kuukauden päästä ensimmäisestä Suojassa-haastattelusta turvakodin työntekijän toteuttamana puhelinhaastatteluna. Tässä raportissa vanhempi-käsitteellä tarkoitetaan turvakotiin tullutta aikuista, joka tuli sinne lapsen kanssa.

Suojassa-menetelmän käyttäminen turvakodissa olevan lapsen kanssa

Kun strukturoituja riski- ja turvahaastatteluja käytetään, tulee läpinäkyvämmäksi se, mitä tietoa on kerätty (Iversen 2012). Aiemmissä tutkimuksissa on tuotu esille, että käytettäessä suljettuja ja johdattelevia kysymyksiä haastattelussa, erityisesti traumatisoituneiden lasten kohdalla, ne voivat ohjata lapsen vastauksia (Brown & Lamb 2015). Tutkimustulosten pohjalta on alettu suosittelemaan avointen kysymysten käyttämistä haastatteluissa (Hershkowitz et.al 1997; Cederborg & Lamb 2008). Kuitenkin lapsi voi tarvita enemmän apua haastattelijalta voidakseen nimetä ja kuvata kokemuksiaan väkivallasta tai emotionaalisesti haastavista tilanteista. Stanley ja

Humbreys (2014) tutkivat lapsen altistumista väkivallalle ja tarkastellessaan lapsen ja haastattelijan toimintaa havaitsivat, että lapset kykenivät selviämään hyvin haastattelun johdattelevien kysymysten kohdalla. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että annettaessa lapselle mahdollisuus keskustella omista kokemuksista, on tärkeää yhdistää avoimet ja strukturoidut tutkimuskysymykset kerätessä tietoa tilanteesta. Tutkimustieto on kuitenkin puutteellista kuvattaessa, kuinka puolistrukturoitu haastattelu toimii lasten haastatteluissa käytännössä.

Lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneen vanhemman turvakodissa oleva 5-17-vuotias lapsi haastateltiin myös Suojassa-menettelmällä. Riski- ja turvahaastattelu kyselylomakkeet ovat suunnattu lapsille ikäryhmittäin, 5-8-vuotiaille ja 9-17-vuotiaille. Alle 5-vuotiaita lapsia ei haastateltu. Lapsilta pyydettiin mahdollinen suostumus tutkimukseen sekä lupa haastattelun nauhoittamiseksi. Jos lapsi ei antanut suostumusta tutkimukseen, käytettiin menetelmää ainoastaan työvälineenä. Kaikilta lapsilta pyydettiin kirjallista tai suullista palautetta haastattelun jälkeen. Lasten haastattelussa on kysymyksiä vanhempien tai muun lapsen lähipiirissä olevan aikuisen (esim. vanhemman kumppani) välisestä väkivallasta, lapsen mahdollisesta altistumisesta sille sekä lapsen toiminnasta näissä tilanteissa. Lisäksi selvitetään, miten lapsi kokee suhteensa vanhempiinsa tai lähipiiriin aikuisen (esim. vanhemman kumppani). Vanhempien lasten haastatteluun sisältyy kysymyslomakkeen (Aikuisten konflikteihin mukaan joutuminen), jonka avulla selvitetään, onko lapsi joutunut mukaan vanhemman ja väkivaltaa käyttäneen aikuisen välisiin konflikteihin tai väkivaltaan ja millaiselle väkivallalle lapsi itse on mahdollisesti altistunut. Haastattelut ja kysymyslomakkeet eivät anna yksiselitteistä vastausta kysymykseen, joutuuko lapsi mahdollisesti väkivallan kohteeksi tulevaisuudessa.

Tutkittavat ja tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimukseen valittiin kaikki tutkimusaineiston keräämisaikana tutkimukseen soveltuvat turvakodin asiakkaat eli aikuiset, joilla oli alaikäisiä lapsia turvakodissa. Tutkimusaineisto Suojassa-menettelyn pilotointivaiheesta kerättiin 14.9.2019–31.5.2020 välisenä aikana. Yksi turvakoti vetäytyi pois ennen tutkimusaineiston keräämistä eli yhdeksässä turvakodissa toteutettiin tutkimusaineiston kerääminen.

Tutkimukseen osallistuneet turvakodin asiakkaat vastasivat suullisesti heille esitettyihin Suojassa-haastattelussa oleviin kysymyksiin ja turvakodin työntekijät merkitsivät vastaukset paperisiin lomakkeisiin. Lisäksi aikuiset ja nuoret täyttivät osan Suojassa-menettelyn kysymyslomakkeista itse, jonka jälkeen kaikki lomakkeet lähetettiin optisesti luettavaksi Tikkurilan kopiopalveluun. Haastattelut, jotka oli lupa nauhoittaa, nauhoitettiin digitaalisessa muodossa, jonka jälkeen ne toimitettiin tietoturvallisesti THL:lle. Tämän jälkeen nauhoitteet litteroitiin Lingonsoftin toimes-

ta ja pseudonomisoitiin. Aineistoa tullaan säilyttämään määräajan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Suojassa-menettelyä käyttäneiltä turvakodin työntekijöiltä pyydettiin palautetta jokaisen suorittamansa haastattelun jälkeen. Turvakodin työntekijöiltä, jotka olivat koulutettu käyttämään Suojassa-menettelyä, kerättiin kirjallista sekä suullista palautetta menetelmän käyttöönoton eri vaiheissa. Lapsen asuinkunnan sosiaalityöntekijää pyydettiin myös osallistumaan tutkimukseen eli vastaamaan Webropol-kyselyyn, joka lähetettiin hänelle noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun vanhemmat ja mahdollisesti lapset olivat osallistuneet turvakodissa kyseiseen tutkimukseen. Turvakodin sosiaalityöntekijä/yhteyshenkilö lähetti lapsen asuinkunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijälle linkin sähköiseen kyselyyn koskien Suojassa-menettelyä. Kunnan sosiaalityöntekijälle osoitetussa kyselyssä kartoitettiin Suojassa-menettelyssä laaditun yhteenvedon käytettävyyttä ja hyödyllisyyttä sosiaalityöntekijän näkökulmasta.

Tutkittavien itsemääräämisoikeus ja informointi

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Turvakodin asiakkaat saivat etukäteen tiedotteen tutkimuksesta ja saivat halutessaan kysyä lisätietoa tutkimuksesta turvakodin työntekijöiltä tai tutkijalta. 5-8-vuotiaat lapset saivat suullista tietoa tutkimuksesta. Turvakodissa tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ja 9-17-vuotiaat lapset täyttivät tutkimuksen suostumuslomakkeet kirjallisesti, jossa myös tiedusteltiin suostumusta haastattelun nauhoittamiseen. 5-8-vuotiailta lapsilta pyydettiin suullinen suostumus, jonka työntekijä kirjasi lomakkeelle. 5-14-vuotiaan lapsen turvakodissa olevalta huoltajalta pyydettiin myös kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja haastattelun mahdollista nauhoittamista hänen lapsensa osalta. 15-17-vuotiaalla lapsella oli oikeus päättää itse osallistumisesta tutkimukseen ilman huoltajan suostumusta, koska hänellä katsotaan olevan oikeus päättää itseään koskevista asioista iän ja kehitystason perusteella. Suostumuslomakkeessa tutkimukseen osallistuvat antoivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseksi ja ilmaisivat tekevänsä sen vapaaehtoisesti. Tutkimukseen osallistuneelta vanhemmalta pyydettiin lisäksi suostumus turvakodin työntekijän yhteydenottoon kuuden kuukauden kuluttua ensimmäisen Suojassa-haastattelun suorittamisesta.

Tutkimukseen osallistuvilla turvakodissa olevien lasten kotikunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöille osoitettiin pyyntö vastata kyselyyn. Sosiaalityöntekijöiltä ei erikseen pyydetty suostumuslomaketta. Sosiaalityöntekijöiden vastatessa kyselyyn katsottiin sen osoittavan tutkittavan suostuneen tutkittavaksi. Turvakodin työntekijöiltä ei kerätty erikseen kirjallista suostumusta, koska he vastasivat osana työtään ja he ilmaisivat suostumuksensa ilmoittautuessaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hankkeeseen ja menetelmän käyttöön liittyvään koulutukseen. Turvakodin työn-

tekijät saivat kirjallista ja suullista tietoa hankkeesta ja siihen liittyvästä tutkimuksesta hanketta koordinoivilta henkilöiltä.

Tutkimukseen osallistuneiden ei ollut pakko vastata kaikkiin heille esitettyihin kysymyksiin. Tutkimukseen osallistumisen sai keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Tällöin turvakodissa haastatteluun osallistuva asiakas sai missä vaiheessa tahansa tutkimusta sanoa turvakodintyöntekijälle tai kyseisen tutkimuksen tutkijalle, ettei enää ollut halukas osallistumaan. Kieltäytyminen osallistumasta tutkimukseen ei vaikuttanut mitenkään tarjottavaan tukeen turvakodissa tai turvakodissa olemiseen. Osallistuminen tutkimukseen oli maksutonta.

Tutkimukseen osallistuville annettiin suullista ja kirjallista (9-vuoden iästä ylöspäin) tietoa tutkimuksen tavoitteista, kulusta, tutkimukseen osallistumisen hyödyistä ja haitoista sekä aineistonkeruumenetelmistä. Tiedotteet tutkimuksesta oli laadittu lasten eri ikäryhmille ikätaso huomioiden 9-11-vuotiaille, 12-14-vuotiaille ja 15-17-vuotiaille lapsille. Huoltajalle ja lapsen kotikunnan lastensuojelun työntekijälle oli oma tiedote tutkimuksesta. Kirjallisessa tutkimustiedotteessa ilmoitettiin internetosoite, jossa kyseisen tieteellisen tutkimuksen tietosuojailmoitus oli nähtävillä. Tiedotteessa olevat asiat selitettiin tutkittaville myös suullisesti. Suojassa-haastatteluiden suorittamiseen koulutetut turvakodin työntekijät kävivät asiakkaan kanssa lävitse tutkimuksen tarkoituksen, tutkittavien roolin sekä informoivat tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Lisäksi turvakodin työntekijä kävi lävitse toimintatavat, jos työntekijä havaitsi haastatteluiden aikana lastensuojeluilmoitustarpeen. Turvakodin työntekijä informoi lapsen vanhempaa myös velvollisuudesta tehdä ilmoitus poliisille, mikäli hänellä oli syytä epäillä lapsen kohdistunutta seksuaali- tai väkivaltarikosta. Tiedotteessa ohjeistettiin myös, että turvakodin työntekijöille voi halutessaan esittää kysymyksiä koskien tutkimusta tai sen kautta mieleen nousseista asioista.

Eettiset kysymykset

Eettinen tarkastelu on keskeistä, kun tutkimusaiheena on lähisuhdeväkivalta sekä tutkittavat ovat turvakodissa olevia lapsia sekä heidän vanhempia. Suojassa-lomakkeen kysymykset ovat sellaisia, jotka turvakodintyöntekijä olisi luultavasti osittain tai kokonaan kysynyt asiakkaalta, vaikka kyseinen turvakoti ei osallistuisi tähän tutkimukseen. Tutkimuksen turvallisuutta arvioitaessa ei arvioitu voitavan kysyä toisen vanhemman, joka ei ollut turvakodissa, suostumusta lapsen osallistumiseksi tutkimukseen, koska kyseessä oli perheväkivaltatutkimus ja perheellä oli ilmennyt suojan tarve, jonka vuoksi he olivat hakeutuneet turvakotiin. Tutkimus suoritettiin yleisesti hyväksytyjä tieteellisiä periaatteita noudattaen sekä tutkimuksessa noudatettiin tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia tutkimuseettisiä ohjeita. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen työryhmä antoi 26.8.2019

puoltavan lausunnon (THL/1404/6.02.01/2019) tutkimuksen toteuttamiseen. Tutkittavia kohdeltiin arvostaen tutkimuksen eri vaiheissa.

Suojassa-hankkeen erityispiirteitä

Aikuisten ja lasten haastattelut tehtiin turvakodissa suomenkielellä. Kaikki turvakodin työntekijät ovat suomenkielentaitoisia. Asiakkaan kielitaidon ollessa riittämätön suomenkielellä haastateltavaksi, käytettiin ammattitulkkia asiakkaan äidinkielen mukaan. Haastattelun yhteydessä asiakkaan (aikuisen ja 9-17-vuotias lapsi) täyttämät yksittäiset (paperiset) kyselylomakkeet, tiedotteet tutkimuksesta sekä suostumuslomakkeet olivat käännetty useammalle kielelle (englanti, ruotsi, farsi, arabia, somali, venäjä ja viro) ja ne annettiin lukutaitoiselle asiakkaalle täytettäväksi hänen äidinkiellellään. Muussa tapauksessa lomakkeet käytiin lävitse tulkin avulla. Tulkkauksessa käytettiin ensisijaisesti puhelintulkkausta, jotta se ei häirinyt sensitiivistä työskentelyä lähisuhdeväkivallasta keskusteltaessa.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt tai haitat

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tutkittavien oma ääni kuuluville sekä pyrkimys taata heille turvallinen koti ja elämä ilman väkivaltaa. Kysymysten ollessa etukäteen päätettyjä ja osin kirjallisia, saattoi se tuntua vastaajasta hyvältä tai huonolta. Tutkimuksessa esitettävät kysymykset olivat sellaisia, joita turvakodissa kartoitetaan joka tapauksessa, mutta menetelmä tarjosi turvakodin työntekijöille systemaattisen väliin tilanteen kartoittamiseen, joten kysymysten vastaamisen kautta ei noussut tunnistettuja lisäriskejä. Hyötynä tutkimukseen osallistumisesta saattoi olla se, että työntekijälle muodostuisi tarkempi kuva asiakkaana olevan aikuisen ja lapsen tilanteesta, joka saattoi antaa paremmat edellytykset tarjota heille suojaa ja turvaa. Tutkimuksen haittana arveltiin olevan se, että se veisi ylimääräistä työaikaa työntekijöiltä mutta työmäärä pyrittiin pitämään kohtuullisena. Esimerkiksi turvakodin työntekijän laatiman yhteenvedon pituus riski- ja turvatekijöistä oli yksi sivu ja asiasta konsultoitui ennen hankkeen aloittamista yhden hankkeessa mukana olevan turvakodin työntekijää, joka ei arvioinut työtaakan kasvavan liiaksi. Kirjaaminen kuuluu myös normaalisti osaksi muita päivittäisiä työtehtäviä turvakodissa, joten sen kautta tutkimus ei aiheuttanut ylimääräistä työtehtäviin kuulumatonta työtä turvakodin työntekijälle.

Jos tutkimuksen aikana turvakodin työntekijä havaitsi lastensuojeluilmoitustarpeen tai ilmoitustarpeen poliisille, niin hän ilmoitti siitä sekä huoltajalle että lapselle, pyrkien tekemään ilmoituksen yhteistyössä heidän kanssaan. Turvakodissa on käytäntönä, että jokaisesta turvakotiin tulevasta lapsesta tehdään jo tulovaiheessa lasten-

suojeluilmoitus. Haastattelutilanteet pyrittiin tekemään mahdollisimman luonteviksi ja ne suoritti koulutettu turvakodin työntekijä, jolla on kokemusta lasten ja vanhempien kanssa tehtävästä työstä. Haastattelija panosti luottamuksellisen ilmapiirin rakentamiseen haastattelun aikana. Haastateltavilla oli lupa olla vastaamatta mihin tahansa kysymykseen ja he saivat keskeyttää haastattelun tai sen mahdollisen nauhoittamisen missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Lisähyötynä turvakodin asiakkaana olleelle vanhemmalle saattoi olla se, että päättäessään osallistua tutkimuksen seurantahaastatteluun, jolloin turvakodin työntekijä otti kuuden kuukauden päästä yhteyttä kyseiseen asiakkaaseen, vanhempi sai mahdollisuuden kuvata sen hetkistä tilannetta sekä sai apua tarvittaessa. Kuitenkin vanhempi sai kieltäytyä edellä mainitusta yhteydenotosta missä vaiheessa vaan, ennen yhteydenottoa tai sen aikana. Erityisesti turvakodin työntekijä toi esille suostumusta pyytäessään seurantahaastatteluun, että vanhempi ei osallistuisi siihen, jos hän koki, että siitä saattaisi seurata riskiä hänen turvallisuudelle. Tutkimuksen haittana oli, että se vei vastaajalta ylimääräistä aikaa, esimerkiksi kun kerättiin kirjallista tai suullista palautetta tutkimuksesta.

Haastateltavia kehoitettiin olemaan turvakodin työntekijään yhteydessä, mikäli haastattelu herätti haastateltavassa ajatuksia, joista hän oli halukas keskustelemaan. Turvakodin työntekijä arvioi tarvittaessa lisäavun tai tuen tarpeen haastattelulle henkilölle ja ohjasi asiakkaan tarvittavien palveluiden piiriin turvakodin ohjeiden mukaisesti. Hankkeeseen osallistuneet turvakodin työntekijät saivat säännöllistä ohjausta hankkeen aikana Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen hankkeessa mukana olleilta työntekijöiltä. Turvakotityöhön kuuluu myös säännöllinen työnohjaus.

Hankkeen käytännön toteutus eri vaiheissa

Hankkeen suunnitteluvaihe

Hankkeen suunnittelu käynnistyi helmikuussa 2019, kun suomalaiset Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijat Jukka Mäkelä, Joonas Peltonen ja Suvi Nipuli perehtyivät iRiSk -menetelmään Göteborgin yliopistolla. Menetelmän kehittämisessä mukana olleiden ruotsalaisten henkilöiden sekä heidän taustaorganisaatioiden ja THL:n kanssa laadittiin hankesuunnitelma. Hankkeeseen mukaan suunnitelluilta turvakodeilta tiedusteltiin suostumusta hankkeeseen osallistumiseksi. Turvakotien valinnan perusteena käytettiin maantieteellistä sijaintia (eri puolelta Suomea) ja lapsiasiakkaiden määrää.

Hankkeeseen palkattiin tutkijaksi Tanja Koivula keväällä 2019. Hän aloitti työskentelyn kesäkuussa 2019, perehtyen menetelmään ja valmistellen tutkimuslupa-asioita. Suojassa-menetelmässä käytettävät materiaalit käännettiin suomeksi ja muokattiin suomalaiseen turvakotityöskentelyyn sopivaksi. Lomakkeiden taitosta ja optisesta luennasta vastasi Tikkurilan Kopiopalvelu Oy. Lomakkeiden kieliversiot (ruotsi, englanti, arabia, somali, farsi) korjattiin vastaamaan suomenkielistä versiota sekä kieliversioihin lisättiin, kaksoiskäännöksen kautta, venäjän ja viron kieli.

Hankkeen toteutusvaihe

Hankkeessa mukana olleiden turvakotien (N=10) työntekijöille (N=28) järjestettiin koulutusta THL:n hankeryhmän toimesta. Ensimmäinen koulutus menetelmän käytöstä ja tutkimusprosessista toteutettiin 15–16.8.2019. Jokaisesta mukaan valitusta turvakodista koulutukseen pyydettiin osallistumaan kolme työntekijää. Lisäksi toteutettiin yhden päivän mittaisia lisäkoulutuksia henkilöille, jotka olivat estyneet osallistumaan ensimmäiseen koulutukseen tai tapahtui työntekijävaihdoksia turvakodissa. Jokaiseen turvakotiin nimettiin vastuuhenkilöt yhteyshenkilöiksi turvakodin ja hankeryhmän yhteistyön sujuvoittamiseksi. Hankkeen aikana järjestettiin kolme täydennys- ja lisäkoulupäivää viidelle henkilölle eli yhteensä hankkeen aikana koulutettiin 33 henkilöä.

Ensimmäisen elokuussa 2019 toteutetun koulutuksen jälkeen ilmeni tarve lomakkeiden jatkotyöstämiselle, joita muokattiin turvakotien työntekijöiden kommenttien

perusteella. Lomakkeiden suurin muokkaustarve ilmeni sen tiimoilta, kun väkivallan tekijä ei ole lapsen isä vaan muu henkilö. Alkuperäisessä versiossa oletusarvoisesti väkivallan tekijä oli lapsen isä. Suomalaisissa turvakodeissa asiakkaana voivat olla lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneet henkilöt sukupuolesta riippumatta.

Koulutuksen käyneet turvakodin työntekijät esitetasivat muokatut lomakkeet kollegoiden ja turvakodin asiakkaiden kanssa, ennen virallisen tutkimusaineiston keräämistä. Näiden perusteella THL:n hanketyöryhmä sai palautetta lomakkeista ja niiden toimivuudesta. Hanketyöryhmä teki tarvittavat lisämuokkaukset kyselylomakkeisiin. Ennen virallisen tutkimusaineiston keräämistä yksi turvakoti irtaantui hankkeesta, joten hankkeessa jatkoi yhdeksän turvakotia. Tutkimusaineiston kerääminen alkoi 14.10.2019. Tutkimuksen henkilöresursseista johtuen tutkimussuunnitelmassa mainitut haastattelut kontrolliturvakodeissa (n=10) päätettiin olla toteuttamatta.

Tukea hankkeessa mukana olleille turvakodeille tarjottiin koulutuksen, säännöllisen ohjaksen, tukimateriaalin ja sähköpostin kautta. Koulutusmateriaalin tueksi toimitettiin turvakodeille käsikirja ”Tukea analysointiin ja arviointiin ohjeistus turvakodeille”, joka toimi myös laadun takaajana. Manuaalin avulla interventio pysyy paremmin samanlaisena (SOU 2008). Tiiviillä noin kahden viikon välein toteutetulla ryhmäohjauksella, THL:n työryhmän ja hankkeessa mukana olleiden turvakotien työntekijöiden kesken, tuettiin turvakodin työntekijöitä menetelmän käyttöönotossa. Syksyllä 2019 toteutui seitsemän ohjauksetta ja keväällä 2020 kuusi ohjauksetta. Ohjaus toteutettiin kahdessa ryhmässä niin, että siihen pystyi myös osallistumaan etäyhteydellä, mikä osoittautui erityisen hyödylliseksi Covid-19 epidemian aiheuttamien rajoitustoimien aikana. Viimeisellä ohjauksella pyydettiin myös palautetta hankkeesta ja sen toteuttamistavoista. Sähköpostin kautta välitettiin tarkentuneita ohjeita turvakodin työntekijöille ja tiedotettiin ajankohtaisista asioista. THL:n hankeryhmä sai säännöllistä konsultaatioapua menetelmän käytöstä ruotsalaisilta kyseisen menetelmän kehittäneiltä henkilöiltä. Yhteydenpito toteutettiin etäyhteyksien kautta noin kerran kuukaudessa.

Hankkeen päättymisvaihe

Hankkeessa mukana olleet turvakodin työntekijät työskentelivät hankkeen parissa elokuu 2019-toukokuu 2020 välisen ajan. Hankkeen päättyessä turvakodin työntekijät toimittivat tutkimukseen osallistuvien asiakkaiden vastauslomakkeet Tikkurilan kopiopalveluun optista lukemista varten. Lainassa olleet haastattelunauhurit turvakodit toimittivat takaisin THL:ään. Käyttämättömät Suojassa-lomakkeet jäivät turvakoteihin ja niitä saa jatkossa käyttää työvälineenä asiakastyössä. Turvakodin työntekijät suorittivat, tutkimuksen seuranta-haastatteluun suostuneille vanhemmille, puhelinhaastattelun kuuden kuukauden päästä ensimmäisestä haastattelusta. Kyseisen seuranta-aineisto kerättiin 5/2020-11/2020. Seuranta-haastattelussa kartoitettiin

vanhemman omaa sekä heidän lapsien sen hetkistä tilannetta lähisuhdeväkivallan osalta. Kyseiseltä vanhemmalta pyydettiin seuranta haastattelussa palautetta turvakodissa käytetystä Suojassa-menetelmästä. Näitä seuranta haastatteluita ei nauhoitettu, vaan turvakodin työntekijä täytti vanhemman vastausten perusteella sähköisen lomakkeen. Tämä kyseinen loppuraportti suunniteltiin laadittavan vuoden 2020 aikana.

Suojassa-hankkeeseen osallistuneiden turvakotien kokemuksia

Suojassa-hankkeen tiedonkeruu turvakoti Ykkösessä

Alku

Kun osallistuimme turvakotien työntekijöille järjestetyille Suojassa-hankkeen perehdytyspäiville, ajatukset kulkivat kieltämättä kuin vuoristorataa. Tietoa tuli paljon ja se oli erittäin mielenkiintoista, mutta vaikutti myös jokseenkin haastavalta ja rehellisesti sanottuna sekavalta. Erilaisia lomakkeita ja tehtäviä tuntui olevan todella paljon ja muistettavaa vielä enemmän. Näistä tutkimukselliset näkökulmat, kuten suostumuslomakkeet, nauhoitukset, haastattelujen koodaukset ja palautelinkit herättivät paljon ihmetystä. Näinä päivinä tuli myös väijäämättä puoliksi leikillään, mutta puoliksi tosissaan heitettyä toisillemme kysymys, voimmeko vielä perua tämän?

Tämä puoliksi puuduttava ja puoliksi kauhistuttava tunne kuitenkin hälveni jonkin verran jo sen myötä, että meitä oli perehdytyspäivillä läsnä niin suuri joukko turvakotien työntekijöitä ja uskaltaisimme sanoa, että hämmennyneisyyden tunne ja kysymysten määrä oli joukossamme suhteellisen tasainen. Meitä läpi koko prosessin ohjannut tiimi Tanja, Jukka ja Joonas osasivat myös alusta loppuun sekä opastaa että rauhoitella meitä kiitettävällä tavalla. Säännölliset, työnohjaukselliset, etäyhteydellä toteutetut keskustelut heidän kanssaan koimme erittäin hyviksi. Tuntui hyvältä jakaa kysymyksiä ja mielteitä haastatteluista, ajankohtaiseksi nousseita kysymyksiä sekä ohjaustiimin että muiden turvakotityöntekijöiden kanssa. Lopputuloksena joka ohjauskerrasta jäi päällimmäiseksi into tehdä tätä ja palaute, jota työntekijöinä ohjaustiimiltä saimme, oli aina myönteistä, rakentavaa ja kannustavaa. Tutkijan tavoitettavuus myös ohjauskertojen välillä oli erinomaista ja apua sai asiaan kuin asiaan.

Haastattelurungot

Perehdytyspäiviltä olimme saaneet mukaamme siihen hetkeen mielettömältä tuntuvan määrän erilaisia lomakkeita, jotka olivat koevedoksia hieman myöhemmin saapuvasta, kootusta haastatteluvihosta. Ennen asiakashaastattelujen aloittamista harjoittelimme turvakodissamme ensin jonkin verran niin, että haastateltiin kollegoitamme. Se oli hyvä tapa syventyä kysymyksiin vielä vähän enemmän ennen asia-

kashaastattelujen aloittamista ja näin myös koehaastateltavat saivat vähän käsitystä siitä, mitä halusimme asiakkaiden kanssa tehdä. Olimme jo perehdytyspäivillä saaneet kommentoida ja ihmetellä haastattelun kysymyksiä ja osia. Mietteitä ja kysymyksiä syntyi hieman lisää matkan varrella, joita ohjaustiimin ja muiden turvakotien työntekijöiden kanssa saimme pohtia etäyhteyksin. Kun sitten varsinainen haastatteluvihko saapui meille, se oli koottu selkeäksi ja helposti hahmotettavaksi kokonaisuudeksi. Meistä jokaista taisi hieman hermostuttaa ensimmäisen asiakashaastattelun suorittaminen suostumuslomakkeineen ja nauhureineen, mutta jokaisen tehdyn haastattelun myötä se tuntui yhä luontevammalta työvälineeltä.

Haastattelujen kysymykset ovat suoria ja väkivaltakokemusten näkökulmasta kattavia, ne tuovat esille runsaasti eri näkökulmia nimenomaan lapsen kokemasta väkivallasta. Vaikka kysymyksiä oli laajalla joukolla perehdytyspäivillä yhdessä jo selkiytetty, tuntui haastatteluja tehdessä, että jonkin verran oli päällekkäisyyksiä kysymyksissä ja haastattelijana saattoi hämmentyä kesken kysymyksen, jos se ei siinä hetkessä tuntunutkaan selkeältä. Kysymykset jäsentävät keskustelua kuitenkin todella hyvin ja antavat mahdollisuuden myös syventyä sen aiheisiin tai jopa avata uusia aiheita tai näkökulmia myös myöhempiä keskustelukertoja varten.

Haastattelun yhteenvedon valmiit otsikot antavat vain suuntaa sille, mitä siihen kirjataan eikä määrittele yksityiskohtia. Tämän koemme hyväksi, sillä laajojen haastattelujen ja kyselylomakkeiden kautta esiin tuleva tieto tai huoli voi olla hyvinkin erilaista ja eri laajuista. Meillä heräsi kuitenkin ajatuksia siitä, että yhteenvedon runkoa olisi vielä varaa kehittää yhdessä lastensuojelua edustavien henkilöiden kanssa, jotta näkemys relevantista tiedosta olisi kummankin puolen toimijoiden kesken mahdollisimman yhdenmukainen.

Haastattelutilanteet

Lapsen ja nuoren kanssa tehtävän haastatteluissa huomasimme, että oli hyvä miettiä sekä fyysisiä tiloja missä haastattelun suoritettiin, sekä suunnitella haastateltavalle sopivaa toimintaa tai tekemistä haastatteluun. Pienemmän lapsen kanssa haastattelu tehtiin sellaisessa huoneessa, jossa oli lapselle sopiva pöytä ja tuoleja, lattialla pehmeä matto ja lattiatyyny ja esimerkiksi muutama pehmolelu. Teini-ikäisen haastateltavan kanssa esimerkiksi piirustuspaperia ja erilaisia kyniä antoivat haastateltavalle tekemistä ja loi haastattelutilanteeseen hyviä puitteita mahdollisimman rentoon tilanteeseen. Pieni tarjoilu mehun ja keksien muodossa otettiin pienten ja nuorten haastateltavien mieluusti vastaan. Liikkuminen ja leikkiminen haastattelun aikana tosin tuottivat vähän haastettakin, kun siitä syntyneet äänet tuntuivat välillä hukuttavan puheen alle, kun haastattelu nauhoitettiin.

Haastattelut vaativat laajuutensa takia aikaa, vaikka asiakas ei olisikaan puhelias-ta tyyppiä. Haastattelun kysymykset on ryhmitetty selkeästi ja haastattelu jaettiin tarpeen ja tilanteen mukaan kahdelle kerralle. Tämä koski vanhempien haastatteluja,

lasten haastatteluissa ei tullut toiveita tai tarpeita jakaa niitä useammalle kerralle, vaikka vaihtoehtoa tarjottiinkin. Valtaosa vanhemmista halusi viedä haastattelun loppuun yhdellä kerralla, vaikka heistä rankalta tuntunut haastattelu kestitkin pitkään. Varsinkin pienten lasten vanhempien haastattelut tehtiin huoneessa, johon vanhempi ei kuulisi oman lapsensa mahdollista itkuja tai ääntä, jotta minimoitaisiin vanhemman mahdollinen huoli lapsen pärjäämisestä ilman häntä.

Turvakodillamme ei aineistonkeruujakson aikana ollut tulkkaustarvetta haastattelutilanteisiin. Haastatteluja tehtiin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, näihin asiakkaiden ja työntekijöiden kielitaidot riittivät. Ruotsiksi pidetyssä haastattelussa saattoi hyvinkin käydä niin, että kaksikielisen asiakkaan kanssa kysymykset luettiin ja kysyttiin suomeksi ja keskustelu käytiin ruotsiksi.

Teimme aineistonkeräysjakson aikana haastatteluja vanhemmille ja lapsille sekä turvakodissa yksin oleville vanhemmille. Eri työntekijät haastattelivat aina vanhemman ja lapset ja jos perheen koko ja henkilöstötilanne salli niin myös niin, että sisaruksilla oli eri haastattelijat. Lapsen haastattelut työntekijä kävi myöhemmin yhdessä lapsen ja vanhemman kanssa läpi lapsen haastattelussa esiin tulleet niin huolet kuin voimavaratkin käytiin myöhemmin. Näin lapsen ja vanhemman kanssa yhdessä sanoitettiin sitä, mitä lapsi oli kokenut. Koimme myös tärkeäksi, että ei ikään kuin jätetä lapsen vastuulle kohdata vanhemman mahdollisia mietteitä ja kysymyksiä siitä, mitä lapsi oli haastattelussaan vastannut. Turvakodissa asiakkaana olevat äidit tai isät vaikuttivat poikkeuksetta saavansa uusia avaavia näkökulmia lastensa tilanteesta sekä omissa haastatteluissaan että yhdessä lapsen ja lapsen haastattelun työntekijän kanssa keskustellessa.

Tieto

Haastattelun kysymykset ja niistä kummunneet keskustelut toivat vanhemmalle näkyväksi lapsen näkökulmaa hyvin selkeällä, kaunistelemattomalla mutta asiallisella tavalla. Kysymykset ja asiakkaalle annettavat täytettävät lomakkeet ikään kuin vahvistavat asiakkaalle myös visuaalisesti, miten paljon asiaa ja näkökulmia perheväkivaltaan saattaa liittyä. Nämä haastattelurungot tukevat myös työntekijää, kysymykset ovat kuin pettämätön muistilista selvitettävistä ja käsiteltävistä aiheista, johon palataan, vaikka keskustelu ajautuisi ajoittain sivupoluille tai aiheisiin, joita ei haastattelussa kysytä. Haastattelumuotoinen keskustelu asiakastyössä selkeyttää myös asiakkaalle, että keskustelulla on tavoite sekä selkeä alku ja loppu. Haastattelujen kautta tulee esiin paljon tietoa perheiden kokemuksista, joka voi olla hyödyksi myös muille viranomaisille. Lastensuojelusta saimme vain vähän palautetta yhteenvetoista, mutta silloin kun sitä annettiin, se oli myönteistä.

Panostuksen arvoinen

Haastattelujen tekeminen ja niihin liittyvä kirjallinen ja niihin aineistonkeruuvaiheessa liittyvä muu työ oli aikaa vievää. Työyhteisön muut jäsenet, jotka eivät tehneet näitä haastatteluja, ottivat hyvin vastaan Suojassa-menetelmän käytön antamalla tilaa tälle työskentelylle. Alkuun antamamme tiedot tästä projektista herättivät mietintää siitä miten paljon työskentely tulisi ajallisesti sitomaan haastatteluja tekeviä työntekijöitä ja kokivat tietämättömyyttä siitä, mitä teimme. Haastattelijana tuntui joskus siltä, että itse vei liikaa aikaa tehtävään, mutta osoittautui, että Suojassa-haastatteluihin käytetty työaika ei vaikuttanut merkittävässä määrin muuhun turvakodissa tehtävän työn resursseihin. Haastatteluista saatu relevantti tieto perheiden tilanteesta oli myös jokaisen työntekijän hyödyksi asiakastyössä.

Asiakkailta saimme myönteistä palautetta haastattelujen yhteydessä. Suojassa-menetelmä näyttäytyi myös meille selkeänä työvälineenä välivallan kartoittamisessa ja asiakkaan voimavarojen tunnistamisessa ja tukemisessa. Koemme, että se soveltuisi vakiotyökaluksi lapsiperheiden kanssa tehtävään väkivaltatyöhön turvakodeissa. Työvälineen käyttö edellyttää mielestämme hyvää perehdytystä koko henkilökunnalle ja ehdottaisimme, että ehkä jonkin aikaa olisi hyödyksi samankaltainen työnohjauksellinen yhteys, jota aineistonkeräysjaksollakin saimme ohjaustiimiltä. Kun aineistonkeräys loppui, sekä turvakodin omat sekä maailmanlaajuisetkin ajan-kohtaiset asiat kuten pandemia on jyrännyt haastattelut alleen ja menetelmä on jäänyt käytännössä pois, vaikka mielessä usein käy. Jos ja kun tämä on koko henkilökunnan käytössä yhteisenä työvälineenä, se oletettavasti muokkautuu sujuvammin pysyväksi osaksi asiakastyötä.

Turvakoti Kakkonen

Turvakoti kaksi pääsi mukaan THL:n Suojassa-hankkeeseen testaamaan ja pilotoimaan riski- sekä suojaavia tekijöitä kartoittavaa haastattelumenetelmää. Turvakoti kaksi aloitti toimintansa muutama vuosi aiemmin, joten meille oli melko uutena turvakotina iso juttu päästä mukaan uuden työmenetelmän pilotointiin. Työryhmämme on koko ajan kehittänyt innokkaasti uutta, joten lähdimme mielellämme oppimaan uutta. Työryhmässä keskustelimme alusta asti yhdessä siitä, että tämän menetelmän testaus vie aikaa niiltä työntekijöiltä, jotka ovat mukana tässä pilotissa. Hankkeen materiaali oli vain pilottiin osallistuvien työntekijöiden käytössä, mutta jaoimme haastattelukokemuksia päivittäisraporttien yhteydessä kaikille työntekijöille. Lopulta koko työryhmä mietti aktiivisesti yhdessä, keiden kohdalla voisimme toteuttaa tätä menetelmää. Lasten haastattelujen yhteydessä lapsen omatyöntekijä oli joitain kertoja haastattelussa mukana lapselle tutuna työntekijänä.

Alkuun pääseminen ei ollut tietenkään helppoa. Pilotoinnin tutkimuksellinen puoli tarkoitti teknisten välineiden, nauhuri, käyttöä sekä laajan lomakkeiston hal-

tuunottoa. Kokonaisuus tuntui laajalta ja aloittaminen vaikealta. Miten nyt tämän nauhoituksen kanssa toimitaan? Suostuuko asiakas? Mitä jos sekoilen kysymyksissä tai haastattelu ei etene napakasti ja puhe jää rönsyilemään? Kysymykset eivät tuntu- neet itselle soveltuvalta työtavalta. Alun shokkivaiheen jälkeen päätimme, että käy- tämme Suojassa-materiaalia menetelmän tavoin ja näin asian kerroimme myös asi- akkaalle. Emme ottaneet paineita tutkimuksellisesta puolesta ja siitä, suostuuko asiakas tutkimukseen. Päätimme käyttää materiaalia asiakkaan kanssa työskennel- lessä menetelmänä, ja jos asiakas antaa suostumuksen tutkimukseen sekä haastatte- lun äänittämiseen, otamme suostumuksen ilolla vastaan. Tämä ajatuksen muutos vapautti meidät suorituspainesta ja lähdimme toteuttamaan menetelmän pilotointia. Pian menetelmä juurtuikin jo meihin haastattelijoihin ja pohdimme automaattisesti jokaisen turvakotiin tulevan asiakkaan osalta menetelmän käyttämistä.

Suojassa-haastattelut turvakotiin tulleille vanhemmille ja lapsille

Haastatteluja toteutettiin eri kulttuuritaustoista tulevien asiakkaiden sekä eri äidin- kielisten asiakkaiden kanssa. Menetelmän oikea-aikaisuus turvakotijakson aikana vaati pohdintaa. Turvakotiin tulevat asiakkaat ovat usein jakson alussa sellaisessa kriisivaiheessa, että tällaisen menetelmän käyttö ei ole mielekästä. Jakson edetessä saattoikin sitten tilanne muuttua ja asiakas hyötyi menetelmän käytöstä. Joskus alus- tavan kyselyn pohjalta jäi tunne, että menetelmä on asiakkaalle liian vaikea mm. ajanmääreiden vuoksi. Asiakkaat jäivät usein pohtimaan kertoja ja täsmällisten mää- rien kertominen tuntui joillakin asiakkailla olevan haasteellista. Eri kulttuureissa on myös erilaisia käsityksiä väkivallasta ja siitä, mikä yleensäkin on väkivaltaa.

Haastattelussa usein vanhemmalle tuli näkyväksi lapsen kohdistunut väkivalta tai sen uhka tai lapsen kokemus kotitilanteesta. Lapsen haastattelun palautekeskuste- lu näytti toimivan hyvin vanhemmalle silmiä avaavana kokemuksena esim. kun äidillä on minun-sinun- ja yhteiset lapset sekä erokriisi samanaikaisesti.

Lasten ja nuorten haastattelut

Lapsien haastattelemisen sujui yllättävän luontevasti. Pääsääntöisesti lapset vaikut- tivat haastattelujen aikana vastailevan spontaanisti. Joskus (nuoremmat lapset) vas- tailivat useisiin kysymyksiin; ei tai ei koskaan, mutta avonaisten kysymysten koh- dalla tuottivat enemmän tietoa. Pienemmille lapsille lomakkeisto tuntui välillä hie- man pitkältä ja kysymykset toistuivat. Tämä aiheutti välillä lapsella keskittymisen häiriöitä. Haastattelijoina meille jäi tunne, että jotkut lapset ”suojelivat” merkittävää vanhempaa, esimerkiksi alkoholin käyttöä koskevien kysymyksiin liittyen ja saattoi- vat tuntea syyllisyyttä. Tai jos lapsi vastasi, että vanhempi jonka kanssa on turvako- dilla, on huutanut lapselle. Tämä tuli näkyväksi esim. lapsen halusta säästää lapselle tarkoitetuista kekseistä osa merkittäväälle vanhemmalle. Muutamassa haastattelussa

tuli näkyväksi äidin painostus lasta kohtaan ”nyt kerrot kyllä kaiken”, jolloin lapsella saattoi olla suorituspaineita ja lapsi vaikutti epävarmalta haastattelun alussa.

Suojassa-menetelmän toteutus turvakodissa

Suojassa-menetelmää on toteutettu esimerkiksi tilanteessa, jossa on kartoitettu onko vanhemman tilanne sen kaltainen, että hänen olisi hyvä osallistua haastatteluun. Alkukartoituslomakkeita on täytetty menetelmän omaisesti ja pohdittu sen jälkeen, mennäänkö haastattelussa eteenpäin. Myös koko haastattelu on tehty menetelmän omaisesti joillekin turvakodin asiakkaille. Koko työyhteisö suhtautui menetelmän pilotinomaiseen kokeiluun luontevasti ja joustavasti, haastattelut mahdollistettiin yhteisesti suunnitellen riittävä ajankäyttö ja resurssit.

Kokemuksia hankkeen eri vaiheista

Kouluttauduin menetelmän käyttöön kahdessa erässä. Kaksi työntekijää oli koulutuksessa varsinaisena koulutuspäivänä ja turvakodin sosiaalityöntekijä myöhemmin. Koulutus oli tiivis sekä yksityiskohtainen. Yksityiskohtaisuuden tarpeen ymmärsi vasta haastatteluja tehdessä. Koulutuksen ja kokemusten jälkeen koulutuksessa käsiteltiin aika laajasti lomakkeisto, sanamuotoja, tarroja ym., itse haastattelua olisi voinut enemmän harjoitella, koska vasta haastattelujen yhteydessä tuli näkyväksi haastattelijan vaikeus ottaa lomakkeet haltuun.

Hankkeen aikana pidettiin osallistujille ohjauksia etänä. Ohjauksilla oli tärkeä merkitys, kun sai jakaa kokemuksia sekä tunnelmia muiden turvakotien kesken. Jukka Mäkelältä saimme myös paljon työnohjauksellista tukea lasten haastattelujen tekemiseen sekä lasten käytöksen ymmärtämiseen. Muiden turvakotien kokemukset kannustivat jatkamaan haastattelujen tekemistä ja menetelmän testaamista. Ohjauksilla ja niiden riittäväillä toistoilla oli suuri merkitys ja niiden jälkeen sai usein uutta intoa haastattelujen tekemiseen.

Yhteistyö lastensuojelun ja moniammatillisen verkoston kanssa

Hanke itsessään ei lisännyt yhteistyötä esimerkiksi lastensuojelun kanssa, mutta lastensuojelusta saatiin positiivista palautetta haastattelun yhteenvedoista, joka toi heille uutta tietoa perheen tilanteesta. Useat lasten haastattelut ovat johtaneet tutkintapyyntöön, joten poliisi on ollut kuukausia jälkikäteen haastatteluista yhteydessä turvakodille.

Hyödyt ja haitat hankkeeseen osallistumisesta

Haastattelijat, haastatellut ja työryhmä kokivat pääsääntöisesti hankkeeseen osallistumisen tukevan asiakasprosessia. Haastattelu toi näkyväksi usein sitä mistä ei puhuta ja mahdollisti muodostamaan kokonaiskuvaa perheen vallitsevasta tilanteesta. Haastattelusta saatu materiaali mahdollisti mielekkään ja tarpeenmukaisen työskentelyn perheen parissa ja kartoitti mahdollista jatkotuen tarvetta. Hankkeeseen osallistuminen ja haastattelujen toteuttaminen veivät aikaa, mutta lopputulos oli kuluneen ajan ”väärsti”.

Hankkeen aikana kerääntynyt tutkimusaineisto ja alustavat tulokset

Hankkeen aikana kerääntynyt tutkimusaineisto

Tutkimusaineiston keräämisen aikana turvakodin työntekijät täyttivät Suojassa-haastattelulomakkeita yhteensä 73, joista 50 vanhemman kanssa, 10 nuorempien lasten kanssa ja 13 nuorten kanssa. Näistä 34 nauhoitettiin, joista 20 haastattelua oli tehty vanhemman kanssa koskien hänen lastansa. Tutkimukseen osallistuneilta vanhemmilta kerättiin seuranta-aineisto kuuden kuukauden kuluttua ensimmäisestä Suojassa-haastattelusta.

Taulukko 5.1 Suojassa-hankkeen pilotointivaiheen aikana kertynyt tutkimusaineisto

	Täytettyjen Suojassa-lomakkeiden määrä	Nauhoitettujen haastatteluiden määrä	Seuranta-aineiston keräämiseen suostumuksensa antaneet henkilöt
5-8-vuotiaat lapset	10	3	-
9-17-vuotiaat lapset	13	9	-
Vanhempi	50	20	39
Yhteensä	73	34	39

Yhdeksästä turvakodista kahdeksan turvakotia otti käyttöön Suojassa-menetelmän asiakastyössä pilottijakson aikana. Näissä turvakodeissa toteutettiin vaihteleva määrä haastatteluita, esimerkiksi aikuisten haastatteluita toteutettiin 2-13 haastattelua per turvakoti, kun nuorempien lasten haastatteluita toteutettiin kuudessa turvakodissa 1-3 kappaletta. Nuorten haastatteluita toteutettiin neljässä turvakodissa 2-4 kappaletta.

Osatuloksia nuorten aineistosta

Suojassa-menetelmää käytettiin 13 nuoren kanssa ja näistä yhdeksän nauhoitettiin. Kahdessa haastattelussa käytettiin tulkkia. Nuorista seitsemän asui ennen turvakotiin tuloa äidin ja isän kanssa, kaksi äidin kanssa ja neljä äidin ja isäpuolen kanssa. Lapsen huoltajalta saadun tiedon perusteella väkivaltaa oli esiintynyt yhdeksässä tapauksessa vanhempien välillä, neljässä tapauksessa vanhemman ja avopuolison välillä ja neljässä tapauksessa suoraan lasta kohtaan sekä kahdessa tapauksessa lapsen toisen vanhemman ja jonkun muun henkilön välillä (esim. vanhemman kumppanin tai vanhemman nykyisen ja entisen kumppanin välillä). Nuoret olivat kokeneet väkivaltaa tai sen uhkaa turvakotiin tulleelta vanhemmalta saadun tiedon mukaan äidin (n=2), isän (n=7) tai vanhemman kumppanin (n=6) taholta.

Nuoret kertoivat, että he olivat turvakodissa turvassa toiselta vanhemmalta tai vanhemman kumppanilta, vanhemman tai vanhemman kumppanin pelottavan tai uhkaavan käytöksen vuoksi, vanhempien riitelyn vuoksi, väkivallan uhan takia, kotona olevan turvattomuuden vuoksi tai turvakodissa olevaan vanhempaan ja häneen kohdistuvan väkivallan vuoksi. Lisäksi nuoria pyydettiin kuvaamaan häneen tai vanhempaan kohdistunutta väkivaltaa turvakodin työntekijän esittäessä kysymyksen: ”Kertoisitko minulle, mitä kotonasi on tapahtunut?” Nuoret kuvasivat, että kotona on turvatonta tai vanhempi ja/tai nuori oli kokenut henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa isän, äidin kumppanin tai isäpuolen taholta. Nuoret kuvasivat, että he olivat olleet joko paikalla väkivaltatilanteissa tai he olivat kuulleet niistä perheenjäseneltä myöhemmin. Jotkut nuoret kuvasivat myös toisen vanhemman tahtoa viedä perhe pois maasta, vasten toisen vanhemman tahtoa. Osa nuorista kuvasi, että kotona oli ollut paljon huutamista, vanhempien tai vanhemman ja vanhemman kumppanin välisiä riitoja tai perheessä oleva aikuinen ei ollut puhunut lapselle tietyn ajan jakson ajan tai perheen lapsia oli haukuttu perheessä olevan aikuisen toimesta. Yksi nuori kuvasi myös, että perheen toinen aikuinen oli pyytänyt häntä välittämään viestiä lapsen toiselle vanhemmalle.

Suurin osa nuorista (n=7) kuvasi turvakodin työntekijän arvion perusteella, että aikuisten välisessä väkivallassa väkivallanharjoittajia oli yksi. Väkivallantekijä oli näissä kaikissa tapauksissa mieshenkilö. Kahdessa tapauksessa nuori ilmoitti väkivaltaa molemminpuoleisesti kahden aikuisen, äidin ja tämän kumppanin, välillä. Kolme nuorta kuvasi suoraan itseensä kohdistuvaa väkivaltaa sellaisena, että väkivallan harjoittajia on yksi ja tämä oli miespuolinen henkilö. Kukaan nuorista ei kuvannut kahden aikuisen henkilön kohdistavan häneen väkivaltaa ja neljä nuorta ei kuvannut lainkaan suoraan itseensä kohdistunutta väkivaltaa.

Kymmenen nuorta vastasi pelänneensä tai tunteneensa olonsa turvattomaksi isän, isäpuolen tai äidin kumppanin kanssa ollessaan. Heistä kahdeksan nuorta vastasi pelkäävänsä joskus ja yksi nuori pelkäsi aikalailta aina. Nuoren toimijuutta kartoitettiin näissä tilanteissa kysymällä, mitä nuori teki näissä tilanteissa. Nuoret kuvasivat

joko paenneensa paikalta tai kodista, piiloutuneensa, olleensa hiljaa tai olemalla sekaantumatta mihinkään tai niin ettei he tehneet tilanteessa mitään. Nuorten mukaan tämä henkilö, jonka kanssa nuori kokee pelkoa tai turvattomuutta ei tiedä, että nuori kokee näin. Vain yksi nuori oli puhunut tämän henkilön kanssa kokemastaan pelosta tai turvattomuudesta. Avoimissa vastauksissa nuori toi esille, miksi nuori ei puhunut kyseisen henkilön kanssa. Nuorten mukaan synä sille oli se, että nuori ei uskaltanut, koska henkilö oli niin helposti suuttuva, nuori ei kokenut henkilöä turvalliseksi, nuori pelkäsi itseensä kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa tai nuorta ei huvittanut puhua henkilölle hänen kohdistaessaan uhkailua nuoren toiseen vanhempaan.

Nuorilta kysyttiin myös olivatko he kokeneet pelkoa tai turvattomuutta äidin, äiti-puolen tai isän kumppanin kanssa. Kolme nuorta ilmoitti kokeneensa näin ja yksi nuori kuvasi, että silloin kun tämä henkilö on ollut isälle vihainen. Kartoitettaessa, kuinka usein tätä tapahtui, yksi nuori ilmoitti kokevansa pelkoa tai turvattomuutta joskus mutta muiden kohdalla tietoa ei ollut saatavilla. Tilanteissa, jossa nuori koki pelkoa, hän vetäytyi omaan huoneeseen. Kaksi nuorta oli vastannut, että äiti tietää lapsen kokemasta pelosta tai turvattomuudesta ja he olivat puhuneet asiasta kyseisen vanhemman kanssa. Yhden nuoren äiti oli nuoren kertoman mukaan todennut nuorelle, että nuoren ei tarvitse pelätä tilanteissa.

Nuorten haastattelun kesto vaihteli 33 minuutin ja 1h 40 minuutin välillä. Keskimääräinen kesto oli 68 minuuttia. Haastattelut toteutettiin yhdellä tapaamisella mutta yhdessä ilmoitettiin käytetyn taukoa. Nuoret antoivat Suojassa-haastattelun ja lomakkeiden täyttämisen jälkeen palautetta siitä miltä vastaaminen tuntui. Toiset nuoret kokivat menetelmän hyväksi tai heistä tuntui mukavalta tai helpottuneelta ja heistä oli mukava puhua asioista. Toiset nuoret kokivat, että vastaaminen tuntui normaalilta tai ei mitenkään erityiseltä. Yksi nuori kuvasi, että oli käynyt aiemmin monessa keskustelussa mutta ne olivat olleet huomattavasti lyhyempiä kestoltaan mutta koki, että kysymykset olivat yleisesti helppoja. Toinen nuorista kuvasi, että tapa kysyä on selkeä ja näin ymmärtää helposti. Muutama nuori koki, että menetelmän käyttö tuntui tylsältä, välillä vaikealta tai hieman raskaalta, mutta he olivat silti halunneet jatkaa haastattelua. Kahdeksan nuorta koki saaneensa riittävästi tietoa siitä, miksi ja mitä varten kysymykset oli hänelle esitetty. Yksi nuori koki kuitenkin saaneensa tästä tietoa vain vähän.

Osatuloksia lasten aineistosta

5-8-vuotiaiden lasten (n=10) kanssa käytettiin lapsille suunnattua Suojassa-menetelmää, joista kolme nauhoitettiin. Viisi lasta asui äidin ja isän kanssa, kolme lasta asui äidin kanssa, kaksi lasta asui vuoroviikoin molemmilla vanhemmilla ja yksi lapsi asui äidin ja isäpuolen kanssa. Turvakotiin tulleelta vanhemmalta saadun tiedon pohjalta väkivaltaa esiintyi neljässä tapauksessa lapsen vanhempien välillä ja

neljässä tapauksessa vanhemman ja lapsen isä- tai äitipuolen välillä sekä viidessä tapauksessa suoraan lasta kohtaan. Turvakotiin tulleelta vanhemmalta saadun tiedon mukaan väkivallan tekijä oli yhdessä tapauksessa äiti, kuudessa tapauksessa isä ja neljässä tapauksessa joku muu, kuten vanhemman seurustelukumppani, isä- tai äitipuoli tai muu lähisukulainen. Kahdeksan lasta kymmenestä totesi, että he tietävät miksi ovat turvakodissa ja kuvasivat syynä olleen vanhempien riitelyn tai vanhempien haluttomuuden nähdä toisiaan tai toisen vanhemman väkivaltaisen tai huonon käytöksen toista vanhempaa kohtaan. Myös vanhempaan kohdistuvaa seuraamista vanhemman entisen kumppanin taholta kuvattiin. Lapsia pyydettiin kuvaamaan väkivaltaa ja he toivat esille vanhempien välistä fyysistä väkivaltaa sekä henkiseksi väkivallaksi luokiteltavaa vanhemman huutamista. Toinen lapsen vanhempi oli myös uhannut lapseen kohdistuvalla vakavalla fyysisellä väkivallalla. Lapsen oman kertomuksen mukaan lapsi oli laitettu aikuisten riidan väliin tai lapsi oli kuullut väkivallan tekijän uhkauksia, joita hän oli lähettänyt lapsen vanhemmalle. Kaksi lasta ei kertonut väkivaltatapahtumista tai totesi, ettei enää muista.

Suojassa-menetelmällä haastateltu lapsi kuvaili aikuisten välistä väkivaltaa seitsemässä tapauksessa niin, että väkivallan harjoittajia oli yksi ja jokaisessa tapauksessa se oli miespuolinen henkilö, joko lapsen isä tai vanhemman miesystävä. Yhdessä tapauksessa lapsi kuvaili aikuisten välistä väkivaltaa niin, että siinä oli kaksi henkilöä ja yhdessä tapauksessa lapsi ei kuvannut ollenkaan aikuisten välistä väkivaltaa. Viiden lapsen kohdalla oli kohdistunut suoraan lapseen kohdistuvaa väkivaltaa yhden henkilön toimesta ja kahden lapsen osalta kaksi henkilöä, molemmat lapsen vanhemmista, oli kohdistanut lapseen väkivaltaa. Kaksi lasta ei kuvannut itseensä kohdistuvaa väkivaltaa. Lapsen haastattelun kesto vaihteli 32–61 minuutin välillä ja keskimääräinen kesto oli 40 minuuttia. Kaksi haastattelua ilmoitettiin jaetun kahdelle käynnille ja yhdessä haastattelussa oli pidetty lyhyt tauko välissä.

Lapselta pyydettiin palautetta Suojassa-haastattelun jälkeen hymynaamoilla. Neljä lasta arvioi, että vastaaminen tuntui helpolta, kaksi lasta arvioi sen tuntuneen sopivalta, yksi lapsi koki sen vaikeaksi ja kaksi lasta ei osannut sanoa. Kysymys koskien kysymysten ymmärtämistä koettiin lasten arvioivana kahden lapsen vastauksissa helpoksi ymmärtää, kolme lasta koki ne melko helpoksi ymmärtää ja kolme lasta ei osannut sanoa.

Osatuloksia vanhempien aineistosta

Turvakodin työntekijät toteuttivat 50 vanhemman haastattelua pilotointijakson aikana kahdeksassa turvakodissa. Tulkkia käytettiin viidessä haastattelussa ja niissä käytettiin useita eri kieliä. Turvakodin työntekijät toteuttivat myös itse haastatteluita ruotsiksi tai englanniksi ilman tulkkia oman kielitaidon sen salliessa. Kaikki vanhemmat olivat, yhtä isää lukuun ottamatta, lapsen äitejä ja yhden vastaajan kohdalla

vanhemman tieto puuttuu vanhemman sukupuolesta. Pilotointijakson aikana toteutetut turvakodissa olevan vanhemman haastattelu koski kyseisen vanhemman 1-17-vuotiasta lasta, joista 26 oli tyttöjä ja 24 poikia. Lapsen vanhemmilla oli suurimmaksi osaksi lasten yhteishuoltajuus (n=39). Vanhempi oli kohdannut väkivaltaa, jota oli käyttänyt suurimmaksi osaksi lapsen isä (n=34) tai isäpuoli, äidin nykyinen tai ex-puoliso/seurustelukumppani (n=14). Myös lapsen isovanhemmat tai muut sukulaiset (n=3) ilmoitettiin väkivallan toteuttajaksi. Suurin osa vanhemmista (n=32) ilmoitti katkaissensa suhteen väkivaltaa käyttäneeseen ja yhdeksän vanhempaa tällä hetkellä yrittää sitä ja seitsemän vanhempaa ilmoitti, ettei ole katkaissut suhdetta väkivaltaa käyttäneeseen. Vanhemmalta myös tiedusteltiin, onko hän aiemmin ollut turvakodissa viimeisen viiden vuoden aikana. Tähän kysymykseen oli vastannut 47 vanhempaa ja näistä 12 vanhempaa kertoi olleensa aiemmin turvakodissa yhden, kaksi tai kolme kertaa tai enemmän.

Suojassa-haastattelu koskee yhtä tiettyä väkivallan tekijää [xx], joka nimetään. Haastateltava henkilö saa päättää, mitä nimeä tästä henkilöstä käytetään haastattelun aikana. Vanhempi (n=45) ilmoitti, että tämä nimetty henkilö oli ollut häntä kohtaan väkivaltainen ja näissä tilanteissa lapsi (n=46) oli ollut myös paikalla. Tulee huomioida, että jokainen Suojassa-haastattelu koski ainoastaan vanhemman yhtä lasta. Vanhemmalle tehtiin mahdollisesti useampi haastattelu, jos hänellä oli useampi lapsi tai väkivallanharjoittajia oli useita. Muutamissa vanhemman haastatteluissa turvakodin työntekijä kuljetti sanallisesti vastaajan kahta lasta haastattelussa mukana, kuitenkin täyttämällä molemmista lapsista tiedot omiin lomakkeisiin. Lähes puolet lapsista, joita vanhemman haastattelu koski olivat kokeneet haastateltavan vanhemman mukaan vanhemman nimeämän väkivallantekijän taholta väkivaltaa.

Taulukko 5.2. Turvakodissa olevan vanhemman nimeämä väkivallan tekijän tai muun henkilön kohdistama väkivalta tai sen todistaminen vanhempaa tai lasta kohtaan

Väkivallan esiintyminen	Kyllä
[xx] on ollut sinua kohtaan väkivaltainen	90 % (n=45)
Lapsesi on ollut paikalla, kun [xx] on ollut sinua kohtaan väkivaltainen	92 % (n=46)
[xx] on ollut lastasi kohtaan väkivaltainen	46 % (n=23)
Myös joku muu on ollut väkivaltainen sinua tai lastasi kohtaan	26 % (n=13)

Suojassa-menetelmän kautta turvakodissa olevalta vanhemmalta kartoitettiin VMB-kyselylomakkeella, hänen lapseensa kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaa. 16 vanhempaa ilmoitti, että lapsi oli 0-10-vuotias silloin, kun hän altistui ensimmäisen

kerran fyysiselle väkivallalle. Vanhempi kuvasi, mikä on pahinta mitä väkivallan tekijä oli tehnyt lapselle. Kuvauksissa tuli esille se, että väkivallan tekijä oli altistanut lapsen väkivallan ilmapiirille, jättänyt lapsen tai hänen tarpeensa huomioimatta, emotionaalisesti eristänyt lasta, haukkunut lasta, vähätellyt, halveksinut tai moittinut, uhannut käyttää väkivaltaa lasta kohtaan, käyttänyt väkivaltaa lapsen toista vanhempaa tai itseään kohtaan tai uhannut sillä lapsen nähden. Lapsi oli myös todistanut vanhempien välisiä riitoja, lapsen tavaroita oli heitetty tai lapsi oli suljettu johonkin tilaan. Lisäksi lasta oli lyöty, riuhdottu, tukistettu tai väkivallan tekijä oli nimennyt itsensä hyväksi ja toisen vanhemman pahaksi ja tuonut sitä lapselle esille. Lapselle tai hänen toiselle vanhemmalle väkivallan tekijä oli puhunut alentavasti tai rumasti, altistanut lapsen tai lapsen toisen vanhemman vaaraan tai uhannut heidän henkeä, uhannut polttaa lasta esineellä tai laiminlyönyt lapsenhoidon tai huolenpidon.

Pohdinta

Kehittämistyö on mahdollistunut aktiivisten pilotointiin osallistuneiden turvakotien ja heidän työntekijöiden ansiosta. Ilman heidän suurta sitoutumista Suojassa–menetelmän kehittämiseen ja sen mukauttamiseen Suomeen, osaksi turvakotityötä, ei menetelmää olisi saatu jalkautettua käytännön työhön. Lisäksi suurena tukena on ollut ruotsalaiset menetelmän kehittäneet tutkijat, jotka ovat tarjonneet säännöllistä tukea Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kyseisestä hankkeesta vastanneille työntekijöille. Turvakodin työntekijät nostivat myös esille myönteisenä asiana säännöllisen ohjauksen menetelmän käyttöönoton tukena koko pilotoinnin ajan. Hankkeessa mukana olleilta turvakodin työntekijöiltä on kerätty palautetta pilotoinnin aikana ja näistä on valmisteilla tieteellisiä julkaisuja kansallisiin julkaisuihin THL:n hankkeessa mukana olleiden työntekijöiden sekä väitöskirjatutkija Simolan toimesta. Ohjaus toteutettiin aluksi hybridimallina eli turvakodin työntekijät saivat olla joko etänä tai läsnä ryhmätapaamisissa. Etäohjausvalmius osoittautui erittäin hyödylliseksi COVID 19 -epidemian aikana, jonka kautta ryhmäohjaus toteutettiin rajoitusten aikana. Ryhmäohjaus oli järjestetty kahdessa ryhmässä, joten työntekijän estyessä osallistumasta omaan ohjaukseen oli hänen mahdollista tulla mukaan toisen ryhmän ohjaukseen. Tämä mahdollisti tuen säännöllisyyden ja menetelmään liittyvien haasteiden läpikäymisen yhdessä.

Hankkeen onnistumisena voidaan pitää sitä, että hanke saatiin vietyä lävitse sovittussa aikataulussa ja lähes kaikki (n=8) pilotoinnissa mukana olleet turvakodit (N=9) ottivat Suojassa–menetelmän käyttöön. Verrattuna Ruotsissa saatuihin tuloksiin tämä on erityisen hyvä tulos (Eriksson 2020). Ruotsissa menetelmän käyttöön otosta ei saatu näin hyviä tuloksia pilotointijakson ajalta. Suojassa–haastattelulomakkeita täytettiin 53. Hankkeen alussa tavoitteeksi asetettiin, että jokainen turvakoti täyttäisi kolme eri ikäryhmille suunnattua lomaketta. Vanhemman lomakkeita täytettiin 40 eli yli asetetun tavoitteen mutta nuorempien (n=10) kanssa tai vanhempien lasten (n=13) kohdalla tavoitteeseen ei päästy. Turvakodeissa vanhempien lasten osuus on ylipäänsä pienempi mutta pilotointijakson aikana huomattavasti suurempi, kun keräntyneen aineiston lukumäärä. Nauhoitettujen haastatteluiden lukumäärää (n=34) voidaan pitää kohtuullisena. Väitöskirjatutkija Koskela valmistelee haastatteluaineistosta diskurssianalyysillä analysoitavia tieteellisiä julkaisuja kansallisiin ja kansainvälisiin julkaisuihin.

Suojassa–menetelmän haasteena oli saada malli soveltumaan Suomalaiseen kontekstiin ja erityisesti lomakkeita jouduttiin muokkaamaan paremmin turvakotityöhön soveltuviksi. Erona verrattuna Ruotsin lomakkeisiin oli muokata lomakkeet sukupuolineutraaleiksi eli niin, ettei lähisuhdeväkivallan tekijän oletettu sukupuoli ollut mies. Edelleen kehitettävänä on lomakkeiden sujuvoittaminen ja mahdollinen tiivis-

täminen. Lomakkeet ovat melko pitkiä ja aikaa vieviä ja niissä saattaa esiintyä asioiden toistoa. Yksi turvakoti irtaantui hankkeesta ennen tutkimusaineiston keräämistä. Hankkeesta irtaantumisen syynä ei niinkään ollut hanke vaan muut isot muutokset kyseisessä turvakodissa. Pohdimme hankkeesta vastaavien työntekijöiden kanssa, että hankkeen aikana on noussut esille organisaation ja esimiehen/sosiaalityöntekijän rakenteellinen tuki Suojassa-menetelmän käyttöönotossa merkittävänä tekijänä menetelmän käytön mahdollistumisessa. Tämä on tärkeä huomioida mahdollisessa menetelmän edelleen levittämisessä ja organisaatioiden sitouttamisessa työskentelyyn jatkossa.

Hankkeen aikana ei kerätty suunniteltua aineistoa vertailuturvakodeista, joka osoittautui hyväksi päätökseksi hanketyöntekijöiden käytettävän resursoinnin kannalta. Tämä ei myöskään vaikuta menetelmän käytöstä saatavaan tutkimusaineistoon. Tämä pilotointivaihe on ollut erityisen raskas ja aikaa vievä turvakodin työntekijöille, koska tutkimusaineiston kerääminen vaati paljon työntekijöiden työpanosta ja myös perehtymistä sen toteuttamiseksi. Toivottavasti menetelmästä tulee jatkossa sujuvampi ja turvakodin työntekijöille vähemmän kuormitusta aiheuttava työväline arjen työn tueksi. Väitöskirjatutkija Tanja Simola valmistelee väitöskirjajulkaisuita turvakodin työntekijöiltä keräämän ja tässä hankkeessa kerätyn aineiston pohjalta.

Suojassa-menetelmä ei sovellu kaikkiin moninaiisiin asiakkaiden tilanteisiin, joten nämä rajoitukset on syytä pitää mielessä jatkossakin. Menetelmä on myös ensisijaisesti kehitetty mittaamaan fyysistä väkivaltaa, joten muut väkivallan muodot (henkinen väkivalta, seksuaaliväkivalta, vaino) jää vähemmälle tai niitä ei kartoiteta ollenkaan (esim. taloudellinen väkivalta, hengellinen väkivalta). Lähes kaikki (90 %) haastateltavat vanhemmat olivat kokeneet nimetyn väkivallan tekijän taholta väkivaltaa. Lisäksi 26 prosenttia haastatelluista vanhemmista (N=50) ilmoitti, että joku muu henkilö oli ollut häntä tai lasta kohtaan väkivaltainen.

Erityisen tärkeää on ollut saada lapsen väkivaltakokemukset systemaattisesti kartoitettua ja esille turvakotijakson aikana. Tuloksissa nousi esille, että myös lähes puolet lapsista oli kohdannut vanhemman nimeämän väkivallantekijän kohdistamaa väkivaltaa. Lapset ja nuoret osasivat myös hyvin kuvata kokemaansa väkivaltaa sen moninlaisissa ilmenemismuodoissa ja omaa toimintaansa näissä tilanteissa. Lapsen kanssa kahden kesken Suojassa-menetelmällä keskustellen turvakodin työntekijälle mahdollistuu tilaisuus keskustella lapsen kokemasta väkivallasta lähisuhteissa. Alustavat tutkimustulokset osoittavat Suojassa-menetelmän soveltuvan suomalaisiin turvakoteihin, joten se tullaan levittämään kaikkiin turvakoteihin Suomessa. Suojassa-menetelmän kehittämistä ja muokkaamista tullaan jatkamaan turvakotien työntekijöiden kanssa ja lisäksi sitä tullaan mahdollisesti myöhemmin tieteellisesti arvioimaan.

Lähteet

- Annerbäck E-M, Svedin CG & Gustafsson PA. (2010). Characteristic features of severe child physical abuse - a multi-informant approach. *Journal of Family Violence* 25(2), 165–172.
- Axberg, U. & Broberg, A. & Eriksson, M. & Hultmann, O. & Iversen, C. (2018). Utveckling av bedömningsmetoder för barn som utsatts för våld i sin familj. Rapport från en fortsättningsstudie. Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen, Göteborg.
- Bartelink, C; Kwaadsteniet, L; ten Berge, I & Wittteman, C. L. M. (2017). Is It Safe? Reliability and Validity of Structured Versus Unstructured Child Safety Judgments. *Child Youth Care Forum* 46, 745-768.
- Broberg, Anders & Almqvist, Kjerstin & Appell, Petra & Axberg, Ulf & Cater, Åsa & Draxler, Helena & Eriksson, Maria & Grip, Karin & Hjärthag, Fredrik & Hultmann, Ole & Iversen, Clara & Röbbäck de Souza, Karin (2015). Utveckling av bedömningsinstrument och stödningsinstrument för våldsutsatta barn. Göteborg: Psykologiska Institutionen, Göteborgs Universitet.
- Brown, D. A., & Lamb, M. E. (2015). Can children be useful witnesses? It depends how they are questioned. *Child Development Perspectives*, 9(4), 250–255.
- Cederborg, A-C. & Lamb, M.E. (2008). Interviewing alleged victims with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*. 52,1, 49-58
- EIGE (2020). Gender Equality Index 2020: fact-sheets for all EU countries. Saatavilla: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-digitalisation-and-future-work>
- Eriksson, Maria (2017). Children's voices, children's agency, and the development of knowledge about children exposed to intimate partner violence. Teoksessa Marita Husso, Tuija Virkki, Notko Marianne, Hirvonen Helena & Eilola Jari (toim.) *Interpersonal Violence: Differences and Connections*, Routledge, 140-152.
- Eriksson, Maria & Axberg, Ulf & Broberg, Anders & Hultmann, Ole & Iversen, Clara & Röbbäck de Souza, Karin & Svensson, Emma (2020). Införandeår för risk-/skyddsintervju vid våld i familjen. Socialstyrelsen, Införandeår Rapport.
- Eriksson, Maria & Dahlkild-Öhman, Gunilla (2015). Risk och riskbedömningar i familjerättstvister. Teoksessa Maria Eriksson, Åsa Cater Källström, Gunilla Dahlkild-Öhman & Näsman Elisabeth (toim.) *Barns röster om våld – att tolka och förstå*. 2nd revised edition. Malmö: Gleerups
- European Parliament (2019). Violence against women in the EU. Briefing. European Parliamentary Research Service.
- FRA (2014). Violence against women: An Eu-wide survey. Main results. European Union Agency of Fundamental Rights. Luxembourg: Publication Office of the European Union. Saatavilla: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_upload/s/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Gracia, E & Merlo, J. 2016. Intimate partner violence against women and the Nordic paradox. *Social Science & Medicine* 157, 27-30.
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Sternberg, K. J., & Esplin, P. W. (1997). The relationships among interviewer utterance type, CBCA scores, and the richness of children's responses. *Legal and Criminological Psychology*, 2, 169 –176. (18) (PDF) *Investigative Interviews of Child Witnesses in Sweden*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/222206788_Investigative_Interviews_of_Child_Witnesses_in_Sweden [accessed Jan 07 2021].
- Iversen, Clara (2012). Recordability: Resistance and collusion in psychometric interviews with children. *Discourse Studies* 14(6), 691–709
- IVO (2019) Barn riskerar att bli utan stöd och hjälp. Saatavilla: <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publicerat/rapporter/rapporter-2020/barn-riskerar-att-bli-utan-stod-och-hjalp.pdf>
- Jernbro, Carolina & Janson, Staffan (2017). Våld mot barn 2016. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Saatavilla: https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/08/V%C3%A5ld_mot_barn_2016_reviderad.pdf
- Keiski P. (2018). Perheväkivaltaa käyttäneen naisen minus – Realistinen synteesi perheväkivalta-käyttäytymisen vähenemiseen tähtäävän intervention vaikutuksista. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto.
- Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 30.12.2014/1354 Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141354>
- Munro, Eileen (1999). Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect* 23 (8), 745–758.
- Northcott, M. (2012). *Intimate Partner Violence Risk Assessment Tools: A Review*. Government of Canada.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015). Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitotyön Tutkimussäätiö, Helsinki. Saatavilla: <https://www.hotus.fi/lasten-kaltoinkohtelun-tunnistamisen-tehokkaat-menetelmat-sosiaali-ja-terveydenhuollossa-hoitosuositus/>
- Shlonsky, A. & D. Wagner (2005). *The next step: Integrating actuarial risk assessment and clinical judgment into an evidence-based practice*

- framework in CPS case management.* Children and Youth Services Review, 2005. 27(4): p. 409-427.
- SOU (2008). Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten: Till nytta för brukaren. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Stanley, N. (2011). Children Experiencing domestic Violence: A Research Review. Dartington: research in practice.
- Stanley, N & Humphreys, C. (2014). Multi-Agency Risk Assessment and Management for Children and Families Experiencing Domestic Violence. Children and Youth Services Review 47.
- THL (2018). Lähisuhdeväkivalta 2017. Tilastoraportti 40/2018. Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137215/Tr%2040_18_.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- THL (2019). Lähisuhdeväkivalta. Saatavilla: thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta.
- THL (2020a). Tilastoraportti 17/2020. Turvakotipalvelut 2019. Saatavilla: julkari.fi/bitstream/handle/10024/139988/Tr_17_2020_Korjattu%201.6.2020.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- THL (2020b). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020. Saatavilla: julkari.fi/handle/10024/139150.
- Tilastokeskus (2019). Rikos- ja pakkokeinotilasto 2018. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/rpk/2018/15/rpk_2018_15_2019-06-06_tie_001_fi.html
- WHO (2013). Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence.
- WHO (2016) INSPIRE: seven strategies for ending violence against children. Saatavilla: <https://www.who.int/publications/i/item/inspire-seven-strategies-for-ending-violence-against-children>
- Östberg, F. (2014). Signs of Safety – Kunskapsläget. En rapport utgiven av Skärholmens stadsdelsförvaltning, 2014, Institutionen för Socialt arbete, Stockholms universitet: Stockholm.

LIITE 1

Suojassa riski- ja turvahaastattelu prosessi turvakodissa

Viikko 1-2

1. Asiakkaalle annetaan tietoa (tiedote/suullisesti) tutkimuksesta
2. Turvakodin työntekijä täyttää perustietolomakkeen
3. Vanhemmalle annetaan täytettäväksi
 - VMV-2 (Aikuiseen kohdistunut väkivalta)
 - VMB (Väkivalta ja uhka lastasi kohtaan)
4. Turvakodin työntekijä sopii haastattelu ajankohdan asiakkaan kanssa

Viikko 2-3

5. Turvakodin työntekijä pyytää asiakkaan suostumuksen tutkimukseen
6. Suojassa-haastattelu suoritetaan (yhdessä tai useammassa osassa)
7. Turvakodin työntekijä laatii heti haastattelun jälkeen kirjallisen yhteenvedon
 - Turvakodin työntekijä kirjaa yhteenvedon asiakastietojärjestelmään
 - Turvakodin työntekijä lähettää yhteenvedon lapsen asuinkunnan sosiaalityöntekijälle
8. Turvakodin työntekijä laittaa tutkimusaineiston lukolliseen kaappiin säilytykseen. Jos asiakas ei ole suostunut tutkimukseen turvakodin työntekijä hävittää tutkimuslomakkeet tietoturvalisesti.
9. Jos haastattelu on nauhoitettu ja suostumus nauhoitteelle saatu tutkimuskäyttöön niin turvakodin työntekijä vie tallenteen OwnCloud järjestelmään ja poistaa nauhurista.
10. Turvakodin työntekijä täyttää sähköisen lomakkeen palaute haastattelusta turvakodin työntekijälle.